

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Med
venlig hilsen
fra
tredivernes
Middelfart

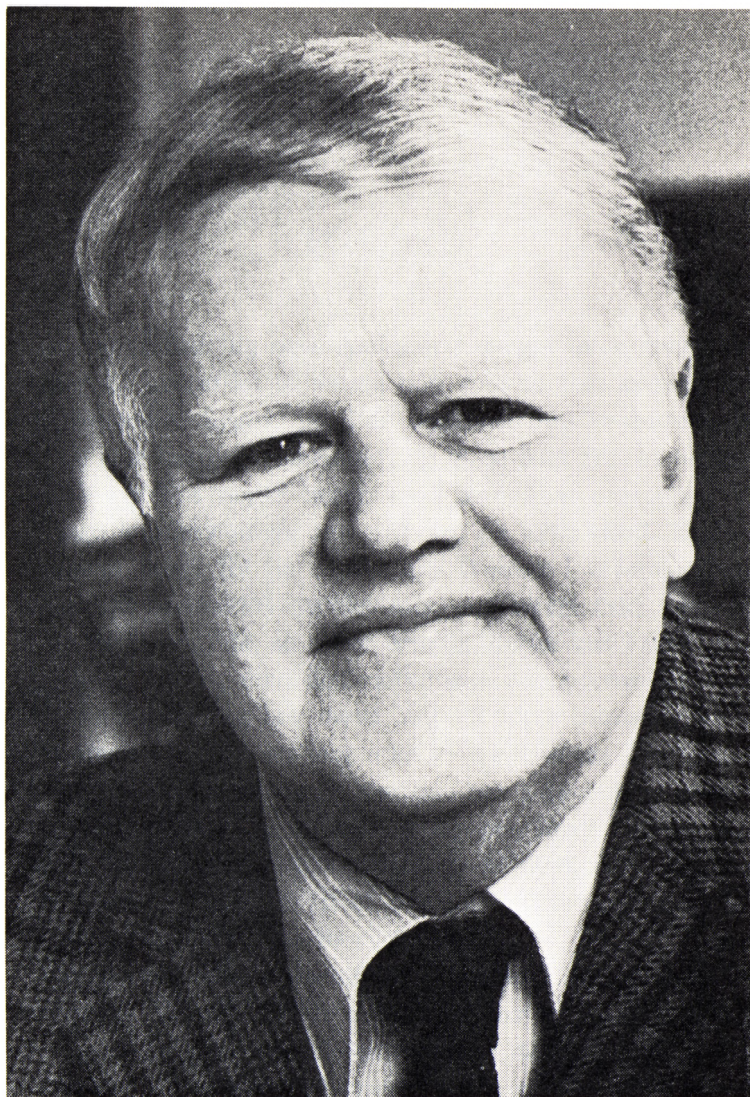
Aage Petersen.

Med venlig hilsen
fra
tredivernes Middelfart

Åge Petersen:

Med venlig hilsen
fra
tredivernes Middelfart

Udgiverselskabet i Middelfart
1973

FORORD

Naturligvis har jeg også spekuleret meget over, hvad der skulle stå i forordet til denne bog, som er helt anderledes, end de andre bøger, jeg har udsendt. Jeg besluttede at stryge alle lange forklaringer, og at se bort fra, at bogens »jeg«-form hos nogle læsere nok kan give anledning til spydige bemærkninger om min tro på eget værd. Et forholdsvist langt liv på forskellige fronter i offentligt arbejde har imidlertid hærdet mig — i hvert fald udad til — på dette område, så nu er erindringerne her i den foreliggende form og med den risiko som den personlige tone kan indebære. Jeg har ment, det vil have interesse at få et indtryk af, hvad en ung mand i tredivernes Middelfart kunne opleve. Tredivernes periode har i de senere år været genstand for stor litterær interesse, fordi i de år formedes livsholdningen hos adskillige af dem, der i kortere eller længere tid kom til at øve indflydelse på udviklingen i kraft af deres medborgeres tillid.

Jeg takker Udgiverselskabet i Middelfart med overbibliotekar Knud Møller i spidsen for afgørende hjælp ved produktionen og udsendelsen af dette arbejde i en periode, der for mig var præget af et stærkt arbejdspress og vigtige beslutninger.

Richard Andersens bog: »Danmark i 30erne« anbefales til de læsere, der ønsker at genopfriske eller erfare om den internationale og danske baggrund på hvilke mit og andre jævnaldrendes ungdomsliv blev levet. Jeg skriver ikke på de følgende sider på andres vegne, men har udelukkende søgt at videregive nogle af mine egne indtryk fra tredivernes Middelfart.

Middelfart, i november 1973.

Åge Petersen.

Lyt til nye tiders tanker,
stærke ungdom af i dag.
Le ad alle træge anker,
der blir rettet mod din sag.
Øg din videns stolte vidder,
øg din tankes ørneflugt.
Væk den slumrende, der sidder,
gemt i dumheds dybe slugt.

Søg de svundne slægters drømme
i de gamle bøgers gem,
føl de stærke tanker strømme
fra de hvide blade frem.
Lær at det, som før du håned,
blot er led i tidens gang,
at hver slægt, der hastig gråned,
ejed ungdoms ild engang.

Løft de nye tiders fakler,
at det dunkle bliver klart.
Styrt kun det i grav, der vakler,
støt det nye i dets start.
Løft mod somrens lyse himmel
vore røde faners væld.
Led de brede hæres vrimmel
frem til sejr bag fanens smæld.
(H. C. Hansen. 9. 6. 1930).

Konfirmation

Det hedder stadig, at når man bliver konfirmeret, træder man ind i de voksnes rækker. Det var nu, i min tid, en sandhed med begrænsning. Vi var langt fra så udviklede, som de unge mennesker siden er blevet. For mig, og mange af mine jævnaldrende, var konfirmationen det tidspunkt, hvor man i hvert fald kunne komme ud af skolen. Og det ville de fleste af os gerne. Kommuneskolen i Middelfart — der var dengang kun Vestre skole — var næppe værre eller bedre, end andre af datidens skoler. Men unægtelig forekommer det i erindringen, som om lærerpersonalet i hovedsagen bestod af, for at sige det mildt, en række særprægede personer. Der var nu først og fremmest overlæreren, som man den gang kun havde én af, som hver morgen mønstrede de opstillede elever. Rækkerne skulle være snorlige, og hver klasselærer foretog inspektion, som om vi var soldater, før hele regimentet blev afleveret til overlæreren. Somme tider havde han et par formaninger til den samlede flok. Han var altid iført en sort slængkappe og en stor hat, og var i det hele taget, skønt han sikkert var en flink mand, symbolet på skolen som magtfaktor. Det var før spanskrøret blev afskaffet, men selv blev jeg ikke udsat for det, og jeg har ingen erindring om, at det blev brugt særligt meget. Overlærer Jørgensens appel kunne ofte slutte med en rent privat meddelelse fra ham til en af mine kammerater i Søndergade. Den gik ud på, at han skulle sige til sin mor, at hun skulle komme om i overlærerboligen i Hessgade for at udføre visse arbejder. Når appellen

Søndergade, rammen om de første ungdomsår

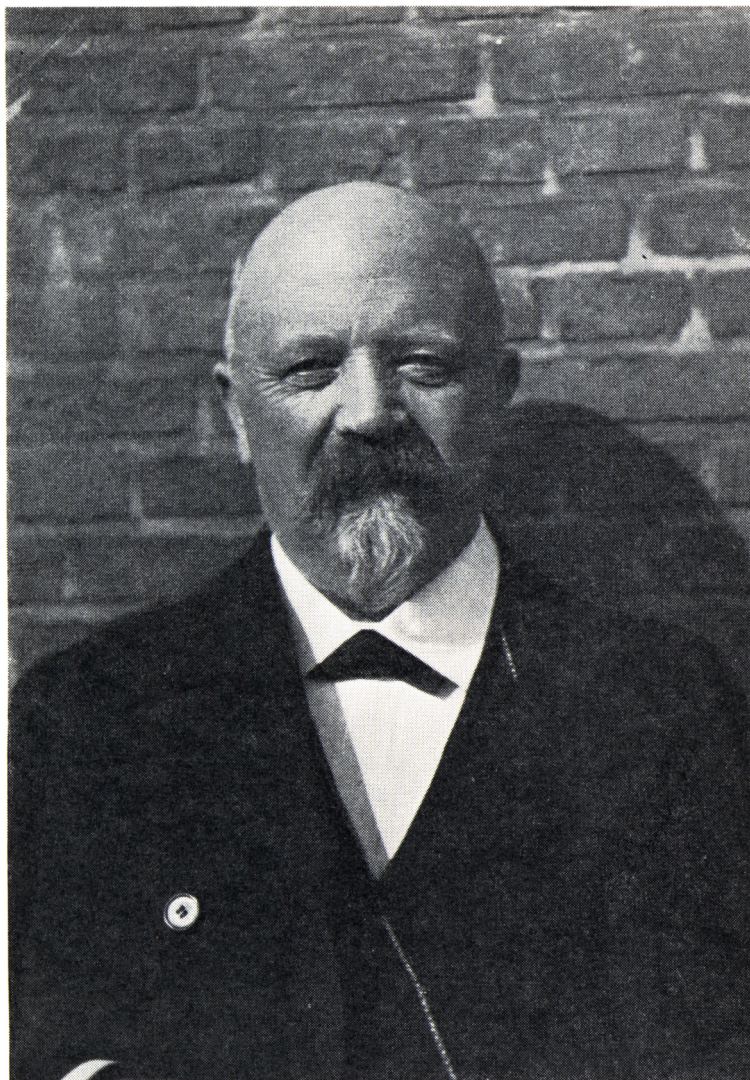
var slut, gik turen, stadig i velordnet formation, op i de enkelte klasseværelser. Der var endnu gaslys. De stod med vågeblus, og et par af os fik ordre til at trække i den lille vægtstang, som gav fuldt blus på lamperne i den mørke tid. Jeg husker gaslugten, men da især lugten i julemåneden, når der var hængt grangrene om lamperne. Den mixede lugt af gas og gran. Mon nogen elev fra datidens skole i Middelfart har glemt den? Når belysningsforholdene var i orden, kunne undervisningen for så vidt begynde, i hvert fald for en del elevers vedkommende. Men andre blev udpeget til en tilsyneladende vigtigere funktion: At bringe aviser rundt til de forskellige lærere. N. skulle have Flensborg Avis, og istedet aflevere Dagens Nyheder, som skulle bringes til M., som atter afleverede Fyns Tidende, der skulle hen til O., der afleverede Politiken. Det kunne der nemt gå en formiddag med, og jobbet var ingenlunde uinteressant, for avisbuddet havde tid til selv at kigge lidt i aviserne. På den måde blev i og for sig faget samfundsorientering indført på et tidligt tidspunkt ved Middelfart skolevæsen. Nogle timer havde et særpræget forløb — her skal ikke nævnes navne — men f. eks. historietimerne gik i reglen på den måde, at læreren forlangte absolut ro, mens han studerede sin avis. Det fik han så. Et par minutter før timen var forbi, lagde læreren avisen til side, og sagde: »Kom vi ikke sidste gang til slaget ved Thermopylæ?« Det kollektive svar var et fuldttonende ja. Så fik vi en kort gennemgang af det berømte slag, og lige i det øjeblik, klokken ringede, sluttede forelæsningsen med ordene: »Så smed de træskoene og løb!« Og så lo vi alle, og stormede ned på legepladsen. Sløjdundervisningen var også af særpræget art. Sløjdlæreren var en iøvrigt energisk og dygtig korres-

ponent til Fyns Tidende, og dette arbejde udførte han bl. a. i sløjdtimerne. Derfor ønskede også han ubetinget ro. Det kunne være svært, når der skulle bruges både sav og hammer. Selv nåede jeg da også kun at fabrikere nogle korslagte pinde, der angiveligt skulle bruges til at stille en varm gryde på, når den var taget af komfuret. Min mor erklærede efter at have beundret resultatet af mit kunsthåndværk, at den var udmærket egnet til optændingsbrænde i kakkellovnen, og derfor er der ikke bevaret noget synligt minde om mine evner som kunsthåndværker. En gang var det nær endt med et nervøst sammenbrud for vor flinke sløjdlærer. Vi var nogle stykker, der havde begivet os på opdagelsesrejse under mansarden på skolen. Vi måtte i mørket kravle i én række, og nået til et bestemt sted, fik den første et skub bag i, så han røg ud gennem en lem. Ulykkeligvis stod foran lemmen stabler af brædder, som væltede med et brag. Vor korrespondent fik et mindre chock, slog en klat på manuskriptarket, og fo'r ind i magasinrummet. I mellemtiden var de »opdagelsesrejsende« imidlertid kommet på plads ved deres høvlebænke, så braget blev — ind til i dag — betragtet som et hændeligt uheld. Ejendommelig var også sangundervisningen. Læreren var byens kantor. Han var noget af et skak-geni, og tilfældet ville, at der lige over for Vestre skole, i Grønnegade, boede en urmager, der var lige så optaget af det ædle spil. Også her lød, ved timens begyndelse, parolen på fuldstændig stilhed, hvorefter sanglæreren begav sig tværs over gaden, og foretog sit træk, hvilket tog nøjagtig så lang tid, at han kunne være hjemme i klassen, når klokken lød. Naturligvis fæstner man sig i en eftertankes stund mest ved det særprægede. Der har sikkert været adskillige almindelige

lærere ved kommuneskolen i Middelfart, men der var nu også mange, der ikke var det. En ting husker jeg, som fik stor betydning for mig. Det var en vikar, som en dag overhørte mig i et stykke verdenshistorie, som jeg i og for sig kunne, bortset fra en betydningsløs enkelthed. Så sagde han: »Har du ikke bogen med? Se efter i den. Du kan altid finde, hvad du ikke véd, i en bog«. Den bemærkning har jeg aldrig kunnet glemme, måske blev den årsag til den retning, min tilværelse tog. Den blev på det nævnte fags område også årsagen til en stor overraskelse for den normale historielærer. Der blev eksamen, og jeg kom op i reformationshistorien, som jeg kunne til og. Bag efter sagde den pågældende lærer forbavset til mig: »Hvor i alverden vidste du det fra?«

Men lad os i stedet huske, når rødtjørnen sprang ud. Den var en rest fra den have, der havde hørt til den gamle præstegård, der en gang havde ligget på skolens grund. Når rødtjørnen sprang ud, tog skolen på udflugt. I spidsen for orkestret og den lange række af børn, gik i mine tidligste skoleår den gamle overlærer med en blomst fra træet i knaphullet. Så drog vi da ud i den store verden. Når vi om aftenen kom hjem, stod forældrene ved banegården og ventede på os. Turen endte på torvet. En god og spændende dag var til ende, og der var altid jubel, når overlæreren havde forkyndt, at næste dag skulle vi først møde kl. 9.

Det var altså dette skolemiljø, som konfirmationen kunne betyde, at man fik lejlighed til at forlade. Konfirmationsforberedelserne foregik i præstegårdens kælder, og blev i min tid foretaget af provst Fog-Nielsen, en flink og forstående præst, der ikke søgte at udøve nogen form for »vækkelse«. Han underviste i kristendomskundskab på en

Overlærer Jørgensen — uden havelock

jævn og letfattelig måde. Som sædvanlig var jeg distraheret, men da der ikke foregik individuel eksamination, gjorde det ikke så meget. Jeg husker fra tiden i præstegården en dag, hvor provsten talte ud fra linjerne: »Hvad er livet / et spil af kræfter —«. Han advarede os om, at livet for os ikke burde blive et *spild* af kræfter.

Så oprandt konfirmationsdagen, den 29. september 1929. Min bedstefar var død i den samme måned, men konfirmationsfest skulle der naturligvis alligevel være. Vi havde byttet vor lejlighed i Søndergade med en større i Grønne-gade 14 for at få plads til gæsterne. Det skrækkelige er, at jeg ikke kan huske, om jeg havde matrostøj eller jakkesæt på. Det var just i de år, brydningen mellem de to former for mandligt konfirmationstøj foregik. Men jeg tror, det var et jakkesæt. Det var trods alt det mest praktiske, fordi det kunne bruges også ud over konfirmationssøndagen. Der skete ved konfirmationen dette, at jeg her, i Middelfart kirke, for første gang udtalte mig offentligt i en større forsamling. Under den kollektive overhøring om indholdet af Fadervor, spurgte provsten, om der med det daglige brød kun mentes det brød, vi spiste. Da der opstod en pinlig tavshed, fo'r der — formentlig ikke på dette sted en djævel i mig, men noget andet — og jeg bemærkede højlydt: »Nej, vi beder ikke blot om føden, men vi beder også om at kunne være glade for det liv, Vorherre har skænket os«. Jeg erindrer det sådan, at der lige som glimtede en tåre i provstens øjne. Han var for mig den gang en gammel mand, og han sagde: »Det var et godt svar, min ven«.

Min optræden i Middelfart kirke fik et efterspil. Da familien havde nydt konfirmationsdagens materielle glæder, og var kommet til natmaden, og ingen var naturligvis upå-

4. mellem, lærer M. Andersen rager op, mens jeg gemmer mig helt i baggrunden, 1930.

virket af dagens materielle forløb, vendte en af mine onkler tilbage til episoden i kirken, og sagde, henvendt til min mor: »Hertha — hvis du ikke lærer den knægt at holde sin kæft, så går det ham ilde!«

Hverken min mor eller jeg rettede os efter onklens henstillinger, men det var den slutreplik, der ved midnatstide den 29. september 1929 dannede overgangen i mit tilfælde fra barn til de voksnes verden.

Skolen var jeg ikke forelsket i. Især kunne jeg ikke fatte en klap af matematikken og geometrien. Tysklæreren og dansklæreren kulede mig ned, engelsklæreren talte kun engelsk i timerne, og det forstod jeg ikke noget af, gymna-

stik var jeg en klovn til, geografilæreren havde udviklet en hel speciel måde med hvilken han kunne få gjort de tunge elever fuldstændig målløse. Resultatet af mine mange bønner til mine forældre blev, at jeg omsider fik lov at melde mig ud af skolen i midten af 4. mellem. Da jeg fortalte min dansklærer, at jeg skulle være typograf, sagde han: »Herregud — så må du jo til at lære at stave, men held og lykke!« Siden lærte jeg at stave, og jeg lærte også at holde af dansklæreren. Men det var i helt andre situationer.

Avisen

Middelfart Avis boede i Østergade 9. Ejendommen blev bygget i 1906 efter at Julius Eilersgård havde overtaget avisen efter kaptajn Claudius Madsen. Huset var efter datidens forhold imponerende. Der var i forbygningen redaktions- og adressekontor, desuden var der redaktørens lejlighed og nogle kontorlokaler, hvor der en overgang var borgmesterkontor. En del af forhuset var optaget af et slagteriudsalg, som på forskellig måde — bl. a. fordi det holdt en masse rotter til — satte sit præg på miljøet. Sætteriet og trykkeriet lå i den én-etages bagbygning. Gik man ind fra Kappelsbjergvej, kom man først ind i sætteriet, som med en glasvæg var skilt fra maskinsætteriet. Sidste sted var der to sættemaskiner, en Intertype og en Linotype. Bag sætteriet lå trykkeriet. Her stod den store hurtigpresse, hvor avisen blev trykt. Den havde oprindelig været en såkaldt »dobbeltdækker«, dvs., at den kunne trykke flere sider, end Middelfart Avis havde brug for. Derfor var kun den ene halvdel af maskinen i brug. Desuden var der en almindelig hurtigpresse, hvor forskellige tryksager, bl. a. en del ugeblade, blev trykt. Fremdeles var der en »Fluesmækker« (og det kunne nok være en hård tjans at blive sat til, med håndkraft, at trykke 50.000 kaffeposer på den), endelig var der en »Heidelberg-automat«, som den gang repræsenterede noget af det mest moderne på trykningens område. Det var meningen, den skulle kunne stå og passe sig selv, men det var denne nu ikke så dygtig til, så fordelene ved automatikken var begrænset. Desuden var

der et lager til avispapiret, og det lokale havde også sit særpræg, for under de store avispapirbunker havde rotterne et sandt paradis. Her slæbte de slagteriudsalgets affald hen og nød som dessert dertil hjørnet af det meste avis-papir. En varm sommerdag kunne der være en særpræget atmosfære i papirlageret. Så blev der sendt bud efter en rottejæger. Han tilstoppede alle huller, og lukkede så gas ind i gulvet under papirlageret og i trykkeribygningens øvrige lokaler. Den støj, rotternes muntre liv somme tider, især når man var der alene om aftenen, havde brudt freden med, hørte brat op. Alle åndede lettet op. Men ikke ret længe. For så meldte lugten af de døde rotter sig. Den blandede sig med gaslugten fra trykkeriets smelteovn, med lugten af benzin og petroleum, som blev brugt til visse renselsesprocesser af teknisk art, og når man ikke var gjort immum over for den atmosfære, så måtte man nogle gange i dagens løb ud for at kaste op. Det skete enten på eller i nærheden af etablissementets eneste personalelokum, over hvilket i sommertiden en stærkt duftende jasminbusk hvælvende sig. Haven bag trykkeribygningen var den gang yndig. Endnu var der rester af det lysthus, hvor redaktør Eilersgårds kone, forfatterinden Charlotte Eilersgård, havde siddet og skrevet sine romaner og skuespil. Her var der ofte i sommertiden arrangeret kaffebord for alle, når en eller anden på avisen havde en mærkedag.

Når jeg gjorde min entre på Middelfart Avis, beroede det på en af de tilfældigheder, som styrer et menneskes tilværelse. Jeg havde oprindelig villet være gartner, fordi jeg troede, at en gartners tilværelse mest bestod i at gå og kæle for smukke roser. Men jeg blev belært om noget andet, så jeg opgav. Så holdt Middelfart Håndværkerforening

Middelbart Avis' flotte bygning i Østergade

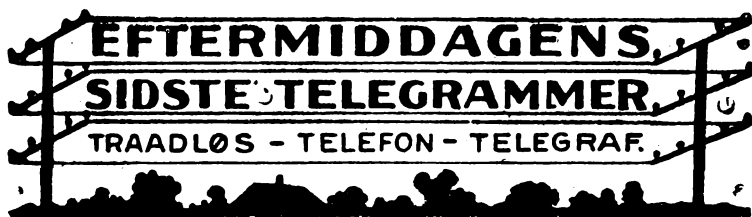
den 8. marts 1930 90-års fødselsdag på Kongebrogården. Ved den lejlighed havde min far, under omstændigheder, jeg ikke kender til, en samtale med redaktør Erik Møller, der nu havde overtaget avisen. Det blev da besluttet, at jeg kunne blive bydreng på avisen, og måske senere typograflærling. Vi boede den gang på daværende Bogensevej, og jeg husker, jeg ud på morgenstunden blev vækket af min far, som fortalte mig den glædelige nyhed: At jeg nu kunne komme ud af skolen.

Jeg må have klaret jobbet som bydreng nogenlunde, for efter nogen tids forløb sagde redaktør Møller, at jeg kunne blive typograflærling, hvis jeg bestod en prøve. Prøven var, at jeg skulle skrive en fristil på to sider. Hvad jeg skrev, husker jeg ikke, men den må have været god nok til at leve op til de vist ikke særligt store krav, så jeg startede som typograflærling med blå kittel. Den hørte den gang med til fagets udstyr. Under faktor C. Caspersens ledelse lærte jeg så at bruge en sættekasse og en vinkelhage m. m. Hvad der end kan siges om uddannelsesforholdene på Mid-delfart Avis, så lærte man hurtigt at erstatte en udlært ty-pograf, hvilket da også var meningen fra avisens side. Der var ingen discipliner inden for den da eksisterende sorte kunst, som forblev skjulte for lærlingene på avisen. Men hårdt kunne det være. Avisens fremstillingsproces formede sig sådan: Forsiden og bagsiden blev fremstillet først, så dér stod kun gammelt stof. Avisen havde fire sider. Arbejdsgangen var, at forsiden og bagsiden skulle stå i hurtigpressen kl. 12 middag. Det varede ikke længe, før det var yngste lærlings opgave at bryde de to sider om. Mang-lede der stof, blev der »klodset op« med de forhåndenvæ-rende »løbende« annoncer. Det vil sige, at annoncørerne

fik disse annoncer gratis på avissiderne. Når ombrydningen var slut, og de to forme anbragt i hurtigpressen, blev der taget aftryk, der afleveredes på redaktionen. Så kunne ombryderchefen tage hjem til middag — den gang spiste vi altid varm mad om middagen i Middelfart. Om sommeren var det også muligt at nå en tur til badeanstalten ved Sildemarken, så man var rart afkølet, når man atter indfandt sig på officinet. Der var det så opgaven at »lægge på«. Maskinen blev sat i gang, man fodrede gribterne med de ca. 1.000 stykker avispapir, som repræsenterede Middelfart Avis' oplag. Det blev selvfølgelig efterhånden en rutineopgave, at kunne få de store ark til at være til stede, just i det øjeblik, da gribterne på hurtigpressens cylinder åbnede sig ved pålæggerbordet. Nåede man det ikke, og cylinderen gik rundt uden ark, måtte maskineriet standses, og hele cylinderen smøres over med petroleum, for at undgå afsmitning på de næstfølgende ark. Men man lærte det. Så stod man da der ved den højt buldrende maskine. Dens rytme hidsede pålæggeren op, og for mit vedkommende betød det, at jeg sang af hjertens lyst alle tidens populære melodier, og da også nogle af de sange, jeg havde lært i skolen. Jeg må have haft en kraftig stemme, for det hændte ofte, at faktor Caspersen kom farende fra sætteriet og ud i trykkeriet og råbte: »Stands så det tågehorn«. Han må ikke have været musikalsk. Det tog vel mindre end en time at få første omgang af avisen trykt, men så forestod ombrydningen af de to midterste sider, som var de vigtigste, fordi de bl. a. rummede det lokale stof. Det startede med, at man hentede maskinsatsen hos maskinsætterne — hvis deres maskiner iøvrigt havde været funktionsdygtige — satte overskrifterne på, sværtede det hele til og lavede

et aftryk, som med fodpost blev leveret over til redaktionen, hvorfra det kom tilbage med eventuelle rettelser. Det vigtigste var naturligvis, også den gang, at få annoncerne med, dem fik man betaling for, så de havde fortrinsret over for stoffet. Avisens mest nyhedsprægede rubrik stod altid på side 3, så det var den, det altid kneb med at få færdig. Rubrikken hed noget så sensationelt som »Eftermiddagens sidste telegrammer — trådløs, telefon, telegraf«. Titlen var illustreret med nogle telefonledninger, som strakte sig hen over et to-spaltet landskab. Jo, det var moderne, og egnet til at imponere læsere såvel på land som i by.

Spændingen steg: Skulle der også i dag ske det mirakel, at avisen blev færdig, så toget i retning mod Odense med landoplaget blev nået? Sættemaskinerne raslede. Linjerne kom ud af støbeformen og grebet med fingre, der efterhånden blev hærdet, så de kunne fatte om blyet, der lige havde været på smeltepunktet. Der blev løbet frem og tilbage. Redaktøren trippede nervøst, det samme gjorde faktor Caspersen og andre medarbejdere. Den stakkels ombryder gjorde, hvad han kunne, febrilsk fik han sat overskrifterne, sparkede spalterne ud med regletter, afbødede med kartonstrimler skævhederne i satsen, og meldte så klar til faktor Caspersen, der foretog en sidste inspektion af siderne. Det må her tilstås, at han ofte endte sin fagmæssige vurdering med bemærkningen: »Åge — det er lige så skævt som kong Volmers røv — i regnvejrl!« Jeg har sådan set altid kunnet forstå, at den ikke nummerede kong Volmers røv var skæv, men hvorfor den var særlig skæv i regnvejr, er altid blevet en gåde for mig. Normalt blev avisens sider syv-spaltede, men var der mange annoncer, blev siderne ofte otte-spaltede. Så var avisen, i udfoldet stand, et par meter

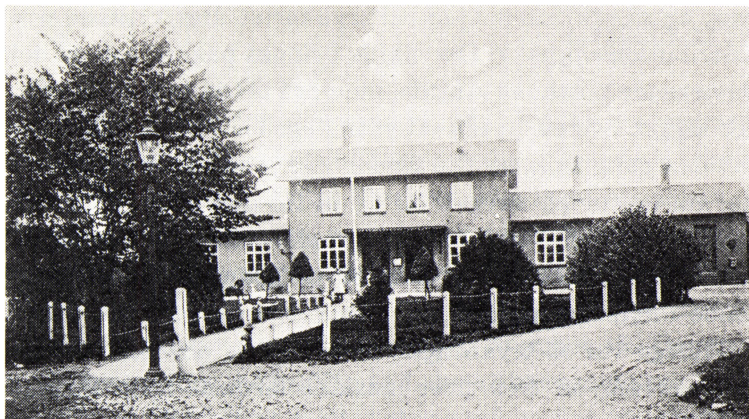

Middelfart Avis var med på noderne med dagens sidste nyheder

bred. Siderne skulle nu, og de var tunge, fra ombryderbordet bæres ud til hurtigpressen. Der måtte to mænd til at tage ved »skibet«. En særlig rytme, omtrent som den, der bruges ved henbærelse af en kiste eller bære, måtte iagttages, svigtede takten, så kunne det betyde, at hele formen faldt på gulvet. Da bredte den uforbeholdne fortvivlelse sig hos såvel tekniske som redaktionelle medarbejdere på Middelfart Avis. For det tog tid at genetablere siderne. Jeg så en gang i en sådan situation, at redaktør Møller fældede adskillige tårer. Han var en følsom sjæl. Vi andre nøjedes med — alt efter evne — at hidkalde såvel himmelske som andet sted sig opholdende magter. I reglen gik det imidlertid godt, og larmen fra maskinen forkyndte stolt, at Middelfart Avis var på vej i rette tid. Og dog: Tilbage stod transporten fra bladhuset til banegården. Den lå den gang for enden af nuværende Gl. Banegårdsvej. Hurtigpressen blev standset, og pålæggeren, der nu var forvandlet til rulende distributionschef, greb de færdige avispakker, som ikke fyldte mere, end de kunne være under hans ene arm, fo'r gennem trykkeriet ud til cyklen, han ikke forventede manglede luft i ringene. Så gik det ud ad Østergade, gennem svinget ved nuværende Gl. Banegårdsvej, der ikke i de år

var så bebygget, som nu. I hvert fald var der et hul efter Tårnborgh, hvor fra der var udsigt til jernbanestationen. Holdt toget nu allerede der, arrigt dampende, så var det med at sætte farten op og lave en ordentlig sprint. En sikkerhed mod forsinket ankomst var til stede. Det var avisens tidligere redaktør, Julius Eilersgård, der altid skulle med det samme tog, og bestemt ikke ville afsted, før han havde fået sin pakke med Årup Avis. Der var ofte en hidsig kamp mellem ham og togføreren. Jeg har oplevet situationer, hvor Eilersgård stod med det ene ben på togets trinbræt, det andet på perronen, udvekslende hidsige bemærkninger med togføreren, der ville have toget afsted, mens Eilersgård mente, det godt kunne vente, til han havde fået sin avispakke. Det var ikke altid, Eilersgård vandt, og så måtte holderne i Årup, såvel som i de andre stationsbyer på strækningen, vente endnu en toggang på avisen. Naturligvis kunne det også hænde, at omegnsoplaget var færdigt i god tid, eller at toget var forsinket. Så foregik denne del af den lokale presses distribution i en mere afslappet atmosfære. Det er i sådanne situationer hændt mig — men det var nu sjældent — at Eilersgård bød på en cigaret. Det virkede ret så imponerende, for i etuiet var der en mængde forskellige cigaretmærker, hvilket bl. a. fremgik af de mange forskellige mundstykker: Eva, Maspheo Freres, Melba, Adamas, Hidalgo, Flag, Motor osv. Jeg tog dette righoldige indhold af så mange forskellige cigaretmærker som udtryk for en for mig ufattelig rigdom: En redaktør købte naturligvis en masse forskellige slags cigaretter, så han kunne vælge lige akkurat den type, der i det aktuelle øjeblik passede ham. Jeg sluttede af denne erfaring, at man måtte se at blive redaktør, så man kom i en lignende vel-

Den gamle banegård, målet for »distributionschefen«s cykelspurt

stand. Nu har jeg godt fundet ud af, at det varierede indhold af redaktørens cigaretetui, var et resultat af hans deltagelse i frokoster, middage og andre arrangementer, hvor han ikke sagde nej — skønt ikke ryger — når tobakken blev budt rundt. Han var vist i det hele taget en sparsommelig mand. Hans manuskripter var altid skrevet bag på papir, der havde været brugt før, opsprættede konvolutter blev f. eks. vendt og klistret sammen på ny. Til Middelfart kom Eilersgård hver dag, han havde frikort til DSB som redaktør af Årup Avis, hvilket måske var den egentlige årsag til, at denne udgave af Middelfart Avis fortsat bestod, trods det meget beskedne oplag.

Der blev altid en stund til overs til en hastig gennemgang, efter afleveringen af avispakkerne, af den daværende jernbanestations lokaliteter med ventesale og restauration, og besøget blev sluttet med en visit i det tjærede pis-

soir, og så gik turen hjem til trykkeriet. Her ventede nye distributionsopgaver. Der skulle bringes pakker hen til det daværende posthus i Algade, men det betød jo blot, at man fik kigget lidt på byens eftermiddagsliv. Ved 16-tiden var det den gang skik, at alle damer, der ikke havde udearbejde, gik en tur på strøget. Af og til fik den blege typograf-lærling et venligt smil fra en jævnaldrende af det modsatte køn, men mere blev det ikke til på grund af hans manglende forståelse af disse signalementers betydning.

Tilbage var så trykningen af det oplag, der skulle deles ud i selve byen. Den store maskine larmede igen. Budene indfandt sig, og snart var avisens budskaber spredt over byen. I mellemtiden havde det været svært at samle sin opmærksomhed om selve pålægningsarbejdet. Der var nemlig en pige fra byens østlige område, som altid just ved denne tid gik sin strøgtur. Hende ville jeg gerne opleve sy- net af. Men det var svært, samtidig at passe maskinen og have hovedet vendt den modsatte vej. Det var besværligt, men det lykkedes ofte. Mange år efter fortalte jeg pigen om mine besværligheder i hendes anledning. Men hun for- stod ikke mine romantisk-platoniske tilbøjeligheder for så mange år tilbage, og sagde, at jeg jo bare kunne have budt hende op til dans ved en eller anden lejlighed, så kunne man ikke vide, hvad der var kommet ud af det.

Dansant

Hotel Melfar var byens fornemste. Bag kulisserne var det nu nok knap så fornemt med økonomien. Men stedet fungerede i al sin primitivitet. Der var ikke lavet meget om i størstedelen af lokalerne, siden hotellet havde heddet »Behrendts Hotel«, og været center for Middelfarts turistliv i 1880'erne.

Dog, en palmehave var naturligvis kommet til. Det var tredivernes store mode. Vi var i sheikfilmenes og tangoernes tid, og Middelfart måtte følge med, så der blev installeret en palme i Melfars restaurant. Klimaet var ikke det bedste for den eksotiske plante. Den så da også noget bleg-sottig ud, men gjorde sin pligt som kulisse. Omkring den samledes da byens bedste borgerskab, og den der til hørende ungdom. Mine venner på Middelfart Avis regnede sig som hørende der til, og jeg fulgte trop. Efter nutidens forhold var priserne i det palmesmykkede lokale ikke afskrækkende. En bajer kostede, så vidt jeg husker, 55 øre — og det var med betjening — så man kom et pænt stykke, hvis man havde tre kroner på lommen. Nytårs-soupéen på hotellet, som jeg nu aldrig nåede at deltage i den gang, kostede i 1932 4 kr., men så bød den også på: Bouillon med marv, tarteletter med hummer og asparges, kalvefilet med ristede champignons og frugt naturel. Året efter var prisen røget 50 øre i vejret for skildpaddesuppe i kop, fiskefilet med champignons, tournedo bearnaise og is a la Melfar. Men det ved jeg kun fra aviserne. Mit problem var i og for sig, bortset fra det med pengene, om jeg overhovedet kunne få serveret noget — på grund af min unge alder. Men det

hjalp noget, at en af mine onkler var blandt tjenerne. Det var vel ikke de store orgier, der foregik, når det lokale borgerskab holdt nytårsaften på hotel Melfar, men alligevel kunne man godt få et vist indblik i, at de, der til hverdag »tegnede« byen, såmænd ikke var hverken værre eller bedre, end alle andre. »Luften« mellem parrene, såvel på dansesgulvet som i de mere mørke kroge, kunne være særdeles begrænset, og det var ikke altid parterne var ægtefæller. Byens ungarle, og dem var der adskillige af den gang -- nogle i den såkaldte højere position -- skelede såmænd sådan en aften ikke så meget efter, hvilket miljø en pige kom fra. Hun på sin side kunne føle sig smigret over at blive budt op af en dommerfuldmægtig, en ingeniør eller en grosserer, en fin herre, skete der så, hvad der kunne ske, ja, så var den pågældende gentleman i stand til at betale sig fra det. Jo, der var stil over en nytårsaften på byens fornemste hotel! Med samme formål, men måske mindre stilfuldt, gik det til på det daværende hotel Victor. Der samledes et andet publikum. Her kunne det hændte, værten optrådte som solist med et sangnummer. Men meningen for de fleste af os med at fejre nytårsaften, var egentlig at blive beruset så hurtigt som muligt, for det hørte nu engang nytåret til. Det eksempel havde de voksne vist os. Hvad der så egentlig skete, står noget dunkelt i erindringerne. Dog ikke tømmermændene på den første dag i det nye år. Kogt torsk med sennepssovs smager godt, når det indtages. Men når det skal op igen, kan fornøjelsen være noget blandet. Man skulle have holdt sig til bananer, som bevarer deres smag, selv under et længere ophold i maven. Det råd fik jeg i hvert fald mange år efter, da jeg sejlede over Nordsøen med tegneren Sys Gauguin.

HOTEL

MELFAR

Nytaarsaften:

Festsouper

à 4 Kr.

Bouillon m. Marv.

*Tartaletter
m. Hummer og Asparges.*

*Kalvefilet
m. ristet Champignons.*

Frugt naturel.

KONCERT

OG

DANSANT

Kapelmester
Fru Ingeborg Bardy.

HOTEL „MELFAR“

Nytaarsaften.

Souper à 4½ Kr.:

Skildpaddesuppe i Kop

Fiskefilet, Champignon

Tornado Bearnaise

Is a la Melfar

Musik og **Dans** i Restauratio-
nen til Kl. 2.

*Festsouperen på hotel Melfar
steg 50 øre på et år — men
der var musik til*

Anderledes formfuldendt kunne det gå til, når der var the-dansant og koncert i hotel Melfars palmehave. Hvorvidt der blev drukket the ved sådanne lejligheder, skal jeg lade være usagt, men det var i hvert fald en yndet skik, at indfinde sig på hotellet kl. 16, og da man kunne klare udgiften ved besøget indtil kl. 18, hvor arrangementet sluttede, for omkring 1,50 kr., var det til at overse. I reglen bestod orkestret af en duo. I et par år hed kapelmesteren Willy Hvedsteen. Kapelmester var unægtelig en noget pompøs titel til en enlig violinist, som spillede med sin kone ved klaveret. Men vi skal huske, det var lige før, radioen blev almindelig, og skruede de musikalske fordringer i vejret, så gæsterne nød at tilbringe to ellers ked-sommelige timer søndag eftermiddag under palmen og i tonernes rige.

I min tid som debutant i det borgerlige forlystelsesliv på

hotel Melfar, vakte en overgang »Bardys dametrio« næsten sensation. Skønt vidt forskellige af udseende, eller måske netop derfor, satte trioens mange hjerter i brand, især blandt den lidt ældre generation, og tilstrømningen til trioens musikalske præstationer var i hvert fald stor. Hotel Victor måtte tage konkurrencen op, og værten, K. Kreutzmann, omdannede sine lokaler, så man der kunne opleve »En aften i Japan«. Musikken leveredes af Helleberg-trioen. Hvor meget japansk, der var i foretagendet, var nok begrænset. Det var stadig Gl. Carlsberg og Rød Tuborg, der stod på bordene — ikke japansk Sake-brændevin. Så vidt jeg husker, var der heller ingen geishaer. Men der var vel andre damer, der kunne det samme, som de japanske.

De nævnte musikalske udfoldelser, var dog ikke de eneste, man blev præsenteret for i 30'ernes Middelfart. Mest populære var harmonikavirtuosers besøg, men en oplevelse af helt anden slags var det, da vi i 1930 blev præsenteret for jazzen. Den historiske dato for jazzens indtog i Middelfart var den 21. oktober. Otto Lingtons orkester præsenterede den nye musik. Orkestret kan vel ikke, efter vor tids målestok, falde ind under betegnelsen jazz, men dets koncert blev i hvert fald averteret som en ægte, uforfalsket jazz-koncert, selv om programmet i dag kan synes lidt overraskende. Der var drønende fuldt hus på hotel Melfar, hvor begivenheden fandt sted, så det passede godt nok, hvad der dagen efter stod i avisen: »Ungdommen kommer, når saxofonen kalder«. Foruden nogle numre med engelske navne, omfattede jazz-premierer i Middelfart også »Ungarsk rapsodi nr. 2« af Listz, udsat for saxofon, samt et potpourri over wieneralse: »Jazz er alligevel ikke den rene negermusik«, blev det med rette konstateret i en an-

Navernes Karnevalsforening i Middelfart.

Navernes Karneval

„I det indre Afrika“

Lørdag den 4. Marts 1933 Kl. 21 paa Hotel „Melfar“.
Kun Medlemmer af Karnevalsforeningen kan deltage. Billetter faas og Medlemskort fornyes hos: Bogbinder O. E. Rasmussen, Telf. 151, Vald. Jensen, Odensevej 22, Emil Jørgensen, Skovgade 10', samt ved Indgangen. — Nye Medlemmer optages indtil Fredag den 3. Marts Kl. 19.

Største. — Originaleste. — Flotteste.

Middelfart Boldklub

afholder sit store, aarlige **KARNEVAL**

»En Nat under Sydens Palmer«

Lørdag den 3. Februar Kl. 9 paa Hotel »Melfar«.

Billetter kan forud faas hos Kassereren, Grønnegade 18, Købmand Henry Olsen, Frederiksgade, og hos Formanden, Østre Stationsvej 2, Telefon 471.

BESTYRELSEN.

Navernes Karnevalsforening.

Det store, aarlige Karneval

»Med Naverne til Rivieraen«

afholdes **Lørdag den 3. Marts Kl. 21** paa Hotel Melfar. — Kun for Foreningens Medlemmer. — Billetter faas, Medlemskort fornyes og nye Medlemmer optages hos Bogbinder O. E. Rasmussen, Telf. 151, Smed Vald. Jensen, Odensevej 22, og Emil Jørgensen, Skovgade 10', indtil Fredag den 2. Marts Kl. 19.

Bestyrelsen.

Sæsonens største og flotteste. — Ny Dekoration.

Man kom vidt om i verden, hvis man tog på karneval i tredivernes Middelfart

meldelse, hvor det iøvrigt hed med det vist nok mest ejendommelige sprog i forhold til emnet, der nogen sinde har været brugt: »Det er, som alle skovens fauner og smådjævle er sluppet løs. Uregerlige, viltre, æggende løber de rundt mellem tilhørerne. Undertiden er musikken som en drillende sommervind, der leger tagfat mellem lyde og skygger. Så brydes saxofonens dybe solsortefløjt af skærende, skrattende lyde. Det er, som alverdens skovskader holdt generalforsamling«. Videre hed det: »Det var sikkert valsene med deres bløde harmonier, der mest greb publikum«. Dette blev skrevet under overskriften: »Under jazzkongens scepter«. Jeg blev ingen betydningsløs person ved den lejlighed. Dermed hænger det sådan sammen: Efter koncerten stod jeg ved en af de to døre, som den gang viste vej til Melfars sal. Da kom den store jazz-mand ned gennem salen, standsede ud for mig og sagde: »Hør, unge mand, hvor p . . . . man her i huset?« Den oplysning gav jeg ham beredvilligt, for jeg kunne da også se, han trængte. Bagefter blev jeg omringet af en kreds af de mest jazz-interesserede, som absolut ville vide, hvad jeg havde talt med jazz-kongen om. Det er indtil nu forblevet hemmeligt.

For mit eget, og mange andre unges vedkommende, formede en vintersøndag sig ellers i reglen på den måde, at vi var til the-dansant på hotel Melfar fra 16—18. Så gik jeg hjem i Søndergade, hvor min mor — det var i landbrugs-krisens tid og kød var billigt — næsten altid serverede varme frikadeller, og når klokken nærmede sig 20, var det med at komme afsted igen til aftenkoncerten og dansanten på Melfar sammen med bekendtskabskredsen. Så kunne der ryge et par kroner mere, og hvis man så ville til biografpremiere om mandagen, var der ingen anden udvej,

end at tage overarbejde på avisen, eller få et mindre lån — som aldrig blev tilbagebetalt — hos min mor. Der opstod dog et brud i dette ellers traditionelle mønster, da det blev moderne at tage til St. Knudsborg i Fredericia, hvis status i dag jeg ikke kender, men som den gang var et særdeles net og anstændigt sted. Også her var der dansant om eftermiddagen, og det til et større orkester. Det var Paul Le-kytie (komponisten til »Blå Roser«), der spillede. Togbil-letten til Strib var overkommelig, og man skulle være ual-mindelig klodset, hvis man ikke kunne snyde sig fra at betale for den korte overfart mellem Strib-Fredericia — og omvendt. I reglen var der så mange passagerer med færgen, at billettørerne simpelt hen ikke kunne nå at kon-trollere alle, så hvis man cirkulerede tilstrækkeligt, var det næsten ingen sag at komme gratis over. Jeg går ud fra, at statsbanernes erstatningskrav nu er forældet, så den til-ståelse, der her aflægges på egne og mange andres vegne, så mange år efter, ingen betydning vil få. Aftensmaden måtte vi stryge, men i stedet kunne man motionere sig i Fredericias gader, indtil aftenarrangementet begyndte. Det gik altid pænt til, men bestandig med mig som stolevar-mer.

Med disse erindringer om dansant m. v. slutter egentlig, hvad jeg vil kalde et skisma i mit ungdomsliv. Jeg havde, ubevidst, valget mellem at slutte mig til en kreds af kam-merater fra småborgerligt miljø — jeg erindrer dem alle med glæde og taknemmelighed — eller at søge nye veje. Jeg ved ikke, om det skyldtes et tilfælde eller en bevidst handling, men jeg tog en ny start i det miljø, hvor jeg hørte hjemme: Arbejderklassen.

Piger

Men at byde en pige op til dans, og allermindst én, jeg syntes godt om, det var noget, der ikke lod sig gøre! Jeg gik ganske vist på danseskole hos danselærer Lethmar, men når jeg så ham danse med sin kone, eller sin også smukke datter en flot tango eller vals, måtte jeg på forhånd anse det umuligt for mig at nå op på en sådan standard. Resultatet blev, at jeg betalte mit kontingent til danseskolen, der holdtes på hotel Melfar, men sammen med et par ligesindede, sneg jeg mig ned i hotellets palmehave og nød en øl. Så kunne det hænde, at den lille, adrætte danselærer indfandt sig og sagde: »Mine herrer — vi har ledige damer. Vil De være så elskværdige at komme op og inklinere!« Så var man nødt til det, og det var naturligvis ikke de mest attråværdige, der sad tilbage. Og hvad skulle man sige til dem? Og hvordan skulle man undgå at træde dem over tæerne? Jeg vidste naturligvis fra nogle af mine kammerater, at det gjaldt om, at få lov at følge pigerne hjem, men det forstod jeg ikke rigtig meningen med. Pigerne vidste jo nok, hvor de boede, og der var ingen påviselige farer ved at færdes ad Middelfarts gader selv ved aftenstide. I det hele taget: Det med pigerne var ikke det store problem for mig. En og anden ville jeg nok have et smil fra, men noget seksuelt forbandt jeg ikke med det. Da jeg blev konfirmeret, var der en masse ungdomsgilder, som altid på et eller andet tidspunkt endte med den da moderne »mørkeleg«. Den foregik på den måde, at pigerne fik et nummer, som drengene ikke kendte. Så blev drengene anbragt i en

Middelfart Biografteater

Mandag, Tirsdag, Onsdag og Torsdag
Kl 8¹/₂:

Vaarbrud.

En gribende Film om Ungdommens
Kampe i de vanskelige Aar, da
Drengen bliver Mand og Pigen Kvinde.

**Censuren har forbudt Børn
under 16 Aar Adgang.**

*Bierne sværmede livligt om-
kring blomsterne på lærredet
i Middelfart biografteater, når
»ungdommens vanskelige år«
var på programmet*

stue, hvor der var mørkt, og nu sagde man så et nummer, hvorefter den pågældende nummerpige indfandt sig og satte sig på skødet af opråberen. Nu kan jeg naturligvis forstå meningen med denne form for petting, men den gang fattede jeg ikke det morsomme i, at sidde med en fremmed dame på skødet. Mine pigebekandtskaber blev

derfor lig nul. Men i det hele taget var tiden ikke så sexpræget, som den senere er blevet — uden menneskene vist er blevet lykkeligere af den grund. I skolen havde vi nok lært ét og andet om menneskets fysiologi. Der var en figur i zoologi-lokalet, som lod sig adskille, så vi kunne se, hvilke organer, der er i et menneske. Det var — så vidt det lod sig konstatere — en mandsfigur — men demonstrationen omfattede ikke området mellem navlen, og det sted, hvor legemet deler sig i to ben. Det blev sprunget over. Og der var heller ikke i mine zoologi-timer nogle der stillede spørgsmål om, hvorfor der overhovedet eksisterede to køn. Den pågældende ville nok også i det mindste være blevet sat uden for døren. I biografen kunne der ganske vist, men det var senere, komme en »dristig« film, f. eks. i 1930 »Vaarbrud« med undertitlen: »En gribende film om ungdommens kampe i de vanskelige år, da drengen bliver mand og pigen kvinde«. For en sikkerheds skyld havde censuren forbudt børn under 16 år adgang. Dermed var det fastslået, at var man under 16 år, var man barn. Kom man nu alligevel ind

på illegal måde, så man aldeles ikke noget, der kan sammenlignes med vore dages porno. Nej, det var to pæne unge mennesker, af hver sit køn, som gik en tur i naturskønne omgivelser, så kyssede de hinanden inderligt, bierne begyndte at sværme omkring blomsterne, og — mirakuløst nok — måtte pigen en måneds tid efter fortælle sin ledsager, at hun var gravid, og så var der ikke andet at gøre, end at hun måtte drukne sig mellem åkander og andet smukt. Det var mig den gang en gåde, hvad bierne kunne have med pigens tilstand at gøre, jeg havde ikke set, de havde stukket hende, tværtimod havde de udelukkende koncentreret sig om blomsterne. Men at jeg skulle holde mig fra såvel piger som bier forstod jeg.

Naturligvis blev jeg klar over, at det seksuelle var noget vigtigt, men snarere et problem, end en lykke. Jeg kom nu nok noget skævt ind på det hele, for jeg startede min interesse for spørgsmålet med Malthus berømte bog om befolkningstilvæksten, som efterhånden ville opæde alle jordens ressourcer, hvis der ikke blev gjort noget ved det. Desuden blev jeg holder af månedsskriftet »Sex og Samfund«, som imidlertid behandlede spørgsmålet ud fra sociale og psykoanalytiske synspunkter. I det blad skrev Jo Jacobsen fra Teglgård. Men der var ikke i bladet meget om det tekniske og det følelsesmæssige, vel nok fordi det første den gang ville være faldet ind under pornografiparagrafferne. Det vildeste man her og andet steds kunne strække sig til, var tegninger af gennemskårne underliv af såvel kvinder som mænd. Og det virkede just ikke opvildsende. Jeg svævede virkelig i nogle år i den vildfarelse, at seksuelt samvær med en pige udelukkende var en tjeneste hun, ofte nødtvungent, gjorde den mandlige part, el-

ler fordi hun var i besiddelse af en naturgiven følelse af pligt til at fortsætte, hvad der med højtidelige ord kan udtrykkes således: Slægt skal følge slægters gang. At en pige også kunne, og bør, have glæde af sex, det forstod jeg først i, hvad nutidens unge formentlig vil kalde i en meget moden alder. Min manglende viden gav sig af og til, hvad jeg nu, så mange år efter, kun kan karakterisere som tragikomiske udslag. Engang arbejdede jeg i en jysk by og var indlogeret på et pensionat. Mit værelse lå ved siden af en absolut net og pæn husassistents beboelse. Jeg gik altid — når biografen var slut — i seng med en bog. Men det hændte ofte, at min naboerske, iført natkjole og med en utændt cigaret, kom ind ad den åbne dør og spurgte, om jeg ikke kunne låne hende en tændstik til godnat-cigaretten. Det kunne jeg. Hvergang. Hun fik ild på sin cigaret og nød den på min sengekant. En aften syntes jeg så, det var synd for pigen, at hun altid manglede tændstikker, og så sagde jeg: »Du må tage hele æsken!« Jeg tænker nu af og til på det udtryk, hun havde i sine kønne øjne. Det lignede det udtryk en hunkat har, når den har opdaget, at alle dens killinger er blevet druknet.

Men lad dette eksempel være ét blandt flere unævnte. Det blev senere en pige i den samme by, der lærte mig noget andet. Det hang sådan sammen, at jeg optrådte som taler i byens socialdemokratiske ungdomsforening (hvoraf man ser, at politik, som journalistik, kan føre til alt), da det næppe har været mit udseende, der gjorde indtryk, må det have været talen. For da ballet begyndte, og jeg, som sædvanlig, havde sat mig til rette med en bajer, kom hun hen og erklærede, at hun absolut ville danse med mig, og k u n med mig. Det måtte jeg bøje mig for, og endnu større

indtryk gjorde det naturligtvis, at hun meddelte mig, at hun ville ledsage mig på cykel halvvejen til Middelfart. Da dæmrede der noget for mig, og da vi skulle skilles i sommernatten, kyssede hun mig, og erklærede, at vi snart skulle ses igen. Så gik det sådan, at nogen tid efter var der et stort politisk søndagsstævne i Odense, og jeg fik lov at invitere pigen til at overnatte i Søndergade, så vi kunne nå et tidligt morgentog til Odense. Hun blev ærbart anvist soveplads på en divan i stuen, mens jeg trak mig tilbage til mit værelse på loftet. Og så gik det hverken værre eller bedre, end da pigen mente, at alle i huset sov trygt, kravlede hun op ad stigen og ned i min seng. Den nat blev jeg klar over, hvad det hele drejede sig om. Det var smukt og dejligt. Men til det smukke minde hører nu også min mors bekymrede udtryk, da hun lavede morgenkaffe til os, inden vi rejste til det politiske møde. Hun havde nemlig ligget vågen. Men hun talte aldrig om det. Mor var vel bekymret for, at hun lidt vel tidligt skulle blive bedstemor, men også på det område, var pigen klogere end jeg.

Mellemspil

Årene på avisen gik deres gang. Man skulle være 5 år i lære i min tid, men da mindst et par år sammenlagt gik med uvedkommende ting, så kunne læretiden såmænd godt have været kortet ned til tre. Men det gjorde nu ikke så meget den gang, for alle vidste — ikke blot typograflærlinge — at når læretiden var slut, ventede arbejdsløsheden. Trods alt var en småtlønnet typograflærling bedre aflagt, end en ung langvarigt arbejdsløs. Man havde sit arbejde at passe, om aftenen var der Teknisk skole. For mit vedkommende gik det nu sådan, at Teknisk skole ikke blev nogen belastning. Reglerne sagde, at en typograflærling kun skulle have danskundervisning, skønt der unægtelig kunne have været brug for en faglig orienteret undervisning både i matematik og tegning. Men det var der ingen muligheder for i Middelfart. I dansktimerne udfyldte jeg pligtskyldigt postanvisninger, adressekort, fragtbreve osv., ligesom jeg skrev annoncer om, at jeg overdragede mit bogtrykkeri til dets nye ejer. Undervisningen var ligesom indrettet efter, at vi alle, på et eller andet tidspunkt, fik selvstændig forretning, og så var det godt at vide, hvorledes sådan en annonce skulle udformes, når man på et eller andet tidspunkt afhændede den. Modellen kan såmænd stadig ses i dagens aviser. Min dansklærer, der naturligvis var en fornuftig mand, blev hurtigt klar over, at jeg ikke kunne sidde i fem år og skrive den slags ting, så han foreslog mig en aftale: Jeg skulle hver måned aflevere to fristile om frit valgte emner. Hvis jeg overholdt aftalen præcist, skulle jeg ikke høre videre, men få mit kryds på mø-

delisten. Det gjorde jeg så, og det blev mine første øvelser i journalistik, for jeg fandt altid et eller andet aktuelt emne at skrive om. Så det gik godt og uden større besvær. Stor var min forbavselse, da jeg ved årsafslutningen blev tilkendt ros for flid, fremgang og god opførsel! Ikke mindre forbavset var min formelle læremester, redaktør Erik Møller. Han fremhævede den morgen, efter afslutningsfesten for Teknisk skole, at såvidt han kunne konstatere, var jeg den første lærling på Middelfart Avis, der havde opnået en sådan, ganske vist beskedent, udmærkelse. Den historiske sandhed i denne konstatering, der bragte rødmen frem på mine kinder, er nok tvivlsom, men for ikke at tage glansen af begivenheden, har jeg ikke gransket nærmere i sagen.

Men jeg blev altså ikke, som mine jævnaldrende, belastet med teknisk skole hver vinteraften. Til gengæld tog jeg fat på at lære at spille violin. Det skete hos min fars kollega, former Svend Petersen, der efter fyraften var en meget brugt kapelmester til byens baller. Mit første instrument gav jeg 25 kr. for. Vellyd var ikke et af dets indbyggede goder, og bedre blev det ikke af den ukyndige behandling. Senere sneg jeg mig op til at købe en violin til ikke mindre end 40 kr. Den lød bedre, når den blev strøget rigtigt. Nu, så mange år efter, forstår jeg, hvilken lidelse det må have været for mine forældre at have mig til at stå og forsøge at spille violin i stuen i Søndergade. Det gik vel for min far, der var træt, og ofte faldt i en velfortjent søvn, når han havde spist sin aftensmad. Men min stakkels mor, som måtte høre på mine utallige mislykkede forsøg på at blive virtuos, må have haft det svært. Det eneste, der kunne vække min far under disse musikalske seancer, var, når jeg forsøgte at spille Chr. Dannings »Rococco-menuet«.

Udsigt — fra hospitalets vandtårn — over Middelfart i slutningen af trediverne

Så vågnede min far op og udbrød: »Nej, Åge, kan du ikke spille en anden?« Melodien er ellers god nok, så det må have været mine evner til at spille den, det skortede på. Nå, jeg avancerede dog så langt, at jeg siden spillede i den socialdemokratiske ungdomsforenings orkester — der har måske været mangel på violinister — men da jeg blev klar over, at mit mål: At blive koncertmusiker, lå over mine evner, opgav jeg. Min sidste violin, der ikke var så dårlig, fik et sørgeligt endeligt mange år efter, hvor et af mine børn havde fået sin fod i den, og bad om, at få den noget ejendommelige fodbeklædning fjernet. Jeg går ud fra, at det drejede sig om et h æ n d e l i g t uheld, og ikke var en bevidst aktion, fordi jeg på det tidspunkt havde forsøgt at genoptage violinspillet. Men da det er en pige, så véd man jo aldrig.

Efterhånden avancerede jeg til at være ældste lærling på avisen, hvilket indebar visse rettigheder. Bl. a. i retning af at oplære de yngre lærlinge. En af de vigtigste ting i den metier, var at tænde op i trykkeriets ovne om vinteren. Det skete på den måde, at der blev lagt en solid bund af petroleums- og sværtemættet papir, siden noget pindebrænde, og til slut et par skovfulde koks. Til sidst fik det hele et ordentligt sjask med petroleums- og benzindunken. Så skulle der blot sættes en tændstik til — og efter en stunds forløb skete der en eksplosion, og ilden var i gang. Af bitter erfaring indskærpede jeg altid mine yngre kolleger, at de ikke skulle lukke lågen op, hvis pyromanbranden ikke straks brød ud. Men det gik altid sådan, at deres nysgerrighed ikke lod sig tilfredsstille. De skulle altid, til de blev klogere af erfaring, se, hvordan det gik til. Resultatet var på forhånd givet: Når luften kom til,

skete eksplosionen, flammen slog ud gennem lågen. I de næste uger færdedes en hårløs yngste lærling i officinet. Det havde været med at få ham hen under vandhanen i en fart. — Til gengæld for en vis myndighed, måtte ældstel lærling savne de regelmæssige ture til posthuset og bagegården, men til gengæld steg lønnen. Det endte vist med, at den sneg sig op til 16 kr. om ugen, plus eventuelt overarbejde. Det kunne somme tider blive næsten 25 kr. Så kunne man komme ud for, at man blev bedt om at vente med en del af beløbet på grund af lavvande i avisens kasse. Den indrømmelse gav jeg gerne. Det skete med en følelse af, at man var en betydningsfuld person i firmaet. Så kom tiden for svendepróven. Vi lærlinge på avisen var (undskyld) meget dygtige til det praktiske og hurtige, mens vi var knap så meget inde i den ædlere typografis højere discipliner. Jeg klarede mit, vistnok fordi det ikke manglede på en rimelig frokost til skuemestrene — den deltog aspiranten naturligvis ikke i — i hvert fald bestod jeg. Det voldte mig noget besvær at udforme en annonce, hvis tekst må have været fra før århundredskiftet, idet ordet »plii« forekom. Det var jeg ikke stødt på i min omfattende læsning, så jeg havde lidt besvær med at finde ud af, om det skulle være annoncens blikfang.

Da datoen for min 5-års læretid var udløbet, meddelte redaktørfruen mig, at jeg vel nok kunne forstå, at avisen ikke havde råd til at betale mig de 63 kr. ugentlig, jeg skulle have som svend, og dermed var jeg indrulleret i de arbejdsløses rækker. Det voldte mig ikke særlig bekymring, for jeg vidste, at sådan var vilkårene for de fleste af mine jævnaldrende. Hver 5. mand var arbejdsløs i Danmark i de år.

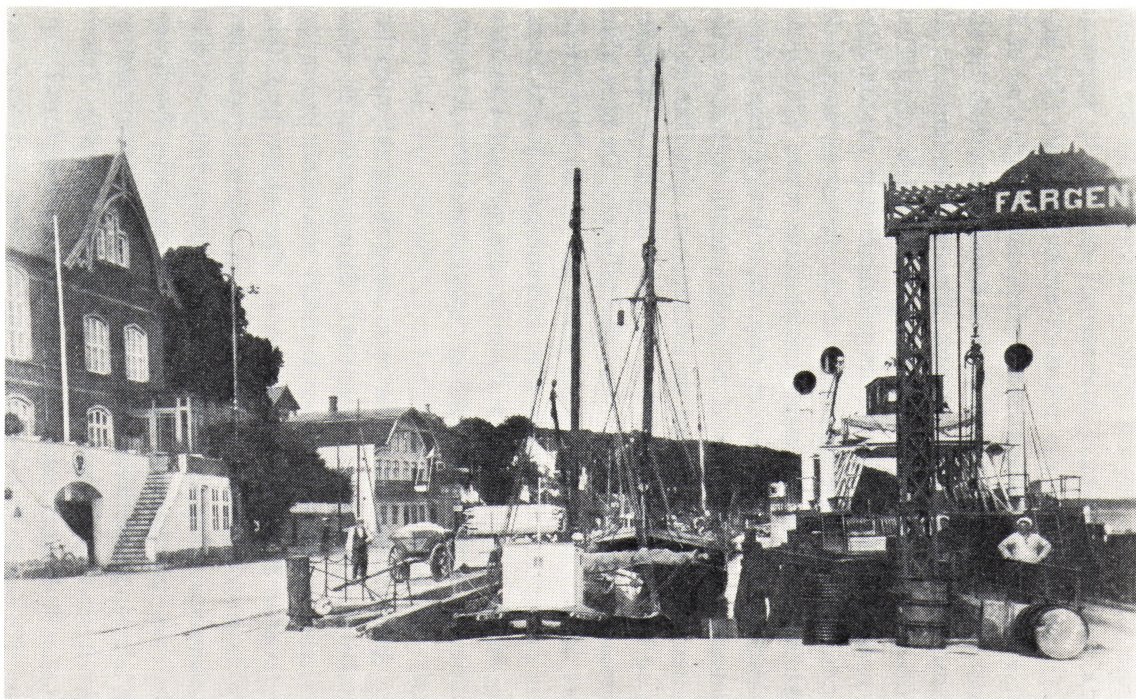
Bøgerne

Det var bøgerne, sammen med mine personlige erfaringer, der betød, jeg skiftede spor. Hjemme havde jeg set, hvorledes arbejdsløshed og sygdom kunne gøre tilværelsen vanskelig for mine forældre. Men ikke for mig. Der blev altid skaffet udvej for, at jeg kunne være lige så pæn i tøjet, som mine jævnaldrende, men til gengæld har mine forældre nok måttet mangle både det ene og det andet. Fra den tid har jeg erindring om, at datidens formand for noget, der kaldtes »Den frie fattigkasse«, i en situation, hvor min far var uarbejdsdygtig, fordi han havde brændt sin ene fod med smeltet jern, kom og tilbød ham en pengehjælp. Min far, som var en fredsommelig mand, blev fuldkommen desperat, og smed nærmest manden ud af huset. Fattighjælp, det skulle vi i hvert fald ikke have. Det var en del af min sociale baggrund. Så kom biblioteket ind i min tilværelse. Det var vist en vinterdag, hvor jeg sad ørkesløs hen, at min mor sagde, hvorfor jeg ikke gik ned på biblioteket og lånte nogle bøger. Det forsøgte jeg så. Biblioteket var indrettet i Chr. Rasmussens tidligere beværtning. Det er, hvor nu Den danske Provinsbank, men i en ny bygning, har til huse. Stedet var næsten så uegnet til bibliotek, så man skulle tro, det var indrettet som et eksempel på, hvorledes et bibliotek ikke skulle være. Men det var trods alt et fremskridt i forhold til, hvad man tidligere havde kendt. Det var alvorlige og pligtopfyldende mennesker, der forestod biblioteksarbejdet, og derfor blev jeg straks affærdiget med en bemærkning om, at jeg ikke

var gammel nok til at låne bøger på mit eget navn. Med den besked vendte jeg slukøret hjem og meddelte min mor resultatet af ekspeditionen. Så sagde hun: »Det skal han (bibliotekaren) sgu ikke bestemme!« Så gik hun med mig derned, og hun blev indskrevet, hvorefter det blev min opgave at hente bøgerne i hendes navn, og det forbød biblioteksreglementet ikke. Der stod så de lange rækker af bøger. Man kunne frit vælge, og naturligvis blev mine valg helt tilfældige. Snart var det »De tre musketerer«, snart »Robinson Crusoe«, men efter nogen tids forløb fandt jeg ud af, at der også var mere værdifulde ting. Ofte hjembragte jeg stabler af bøger, som jeg ikke forstod det mindste af, f. eks. Søren Kierkegårds filosofiske værker osv. Men så hjalp det unægtelig, at der på Middelfart Avis, mens jeg endnu var der, var en meget litterært interesseret typograf, I. P. Jacobsen, og han ledte min opmærksomhed til Akjær, Skjoldborg, Jonas Lie, Hamsun, I. P. Jacobsen og mange andre. Men også til digtsamlinger. Det blev til, at vi to ofte havde mange omfattende litterære debatter, når jeg hentede satsen ved hans sættemaskine. Det endte med, for at avisens udgivelse ikke skulle blive forsinket, at jeg blev forment adgang til at hente satsen hos Jacobsen. Den lille intelligente, tidligt afdøde kollega, står jeg i dyb taknemmelighed til. Det var ham, der viste mig vej til det, der kaldes bøgernes verden. Han gjorde mig til uheldbedelig bog-narkoman. Men han skal have tak for det. For mig var det en næsten hellig handling, når jeg to aftener om ugen gik ned og byttede bøger. Ofte fortsatte jeg med et ophold i læsestuen, hvor jeg i løbet af en vinter fik læst en litteraturhistorie i mange bind. På læsestuen var der ofte trængsel, for det var i arbejds-

løshedens tid, og selv om nogle af gæsterne ikke var interesseret i litteratur, så var der varmt, og man kunne da altid sidde og gemme sig bag en avis. Men der skulle være stille. Både i læsestuen og i selve biblioteksudlånet. Man turde næsten hverken hoste eller rømme sig. Gulvene i den gamle bygning gyngede under vægten af de mange bøger, bibliotekaren sad ved sit skrivebord, og nød til bestemt tid sin madpakke og sin Stjerneøl, hvis han ikke stod ved skranken for, med energiske bevægelser og godt håndelag og pakkede de litterære værker ind i det medbragte avispapir. Men var rammen fattig, så var indholdet rigt. Forholdene førte siden med sig, at jeg så mange biblioteker, både i Danmark og andet sted. Hvis jeg skal sammenligne det daværende folkebiblioteks indretning og stemning med noget andet, jeg siden så, må det være et stort bibliotek i Leningrad. Der var også et mylder af bøger, men også påbuddet: Gå stille — tal sagte. En vigtig forskel på Middelfart dengang og Leningrad nu, er dog, at der ikke, i Middelfart, som i Leningrad, sad pistolbevæbnede damer ved indgangen.

Men naturligvis var der bøger, man ikke kunne vente på, til biblioteket havde anskaffet dem. Så når der kom en ny bog af f. eks. Johs. V. Jensen eller Knuth Becker, måtte man selv se at skaffe penge til den, og da de ugentlige lommepege var beskedne, var det begrænset, hvad der lod sig gøre. Men overarbejde var der at ty til, fødselsdags- og julegaver var også muligheder, og så simpelt tiggeri hos forældrene. Engang kom der et værk, »Jordens Erobring« i ugentlige hæfter a 90 øre. Letsindigt tegnede jeg abonnement. Det tog sin tid at få jordens fjerneste egne opdaget og erobret, og der var lavvande i forlystel-

Middelfart havn før den første Lillebæltsbro

seskassen. Hvorfor jeg nu købte det værk, har jeg svært ved at forklare, for min interesse på den tid lå nærmest på det romantiske og det mere litterære område. Men jeg havde en tro på, at selv et menneske, der var gået ud af 4. mellem, kunne erhverve et så omfattende kendskab til alt mellem himmel og jord, at han ikke ville komme til at stå tilbage for nogen. Siden har jeg lært noget andet. Den tid var iøvrigt lidt svær for mig; thi når der var familiesammenkomster eller lignende, så fandt jeg enten på de mærkeligste undskyldninger for at blive væk, eller også medbragte jeg en eller anden bog, og anbragte mig i festlokalernes fjerneste hjørne. Så måtte mine forældre ofte høre bemærkninger om, at den dreng var vist ikke rigtig klog, og hvis han ikke blev sat til noget fornuftigt arbejde, så kunne man aldrig vide, hvad der ville ske. De blev altid affejet af min mor med bemærkningen til de bekymrede onkler og tanter: »Drengen skal faneme have lov at læse, hvad han vil, han generer jo ikke I andre ved det, I er bare misundelige, fordi I med nød og næppe kan stave jer igennem en avis!«

Der skete på den tid en for mig betydningsfuld, men for hans familie tragisk begivenhed. Skomagermester Olaf Rasmussen, med hvem vi i en årrække havde boet sammen i Søndergade 35, døde i en ung alder efter et liv, hvor han havde taget aktivt del i arbejderbevægelsen, og da især i sygekassens arbejde. I hans private værksted i et lille lokale i en bagbygning til huset i Søndergade, fandt jeg mange årgange af tidsskriftet »Frem«, og, ikke mindst af tidsskriftet »Gry«. Det sidste indeholdt Hartvig Frisch »Europas Kulturhistorie« og Laurins kunsthistorie. De to værker fik jeg indbundet, og sammen med de mange år-

gange af »Frem«, der var af særdeles blandet indhold, tyrede jeg det hele igennem. Min viden blev naturligvis kaotisk. Jeg kom til at vide lidt om meget. Men sammen med min øvrige læsning betød det alligevel, at jeg — i hvert fald overfladisk — turde blande mig ind i næsten alt, da jeg siden blev journalist. Til denne erkendelse har imidlertid altid føjet sig et mindreværdskompleks, når jeg diskuterede ting sammen med fagfolk, seminarister, akademikere osv., men denne fornemmelse kendes vel også af mange andre i min generation, og med samme manglende teoretiske forudsætninger. Og dog var det folk med de samme forudsætninger, der i mange år satte deres præg på udviklingen i vort land, og jeg ved i grunden ikke, om de ikke var med til at gøre større ting til gavn for den almindelige dansker, end de højt kvalificerede og meget vidende mennesker, der i dag styrer udviklingen. Det var og er i hvert fald godt at have jordforbindelse.

Tredivernes generation formede sine synspunkter på baggrund af hverdagens barske virkelighed. Men i den hverdag var folkebibliotekerne det kraftcenter, der fik mange af os til at rejse os efter de mange nederlag, gå videre ad de trængselsfyldte veje, men med den ballast som en spredt viden om, hvad digterne og humanisterne havde tænkt og tænkte om en menneskeværdig tilværelse. Mest betydning, og det skal fremhæves i dette kapitel, fik nok kendskabet og intens læsning af Georg Brandes samlede værker for mig. Dér lærte jeg tankens og det danske sprogs klarhed at kende. Bøgerne står endnu i en af mine reoler i Skovgade. Jeg ser hver dag på de mange bind i min kaotiske reol, hvor hans samlede værker står. Han var jøde. Jeg tænkte også på ham og de mange andre jø-

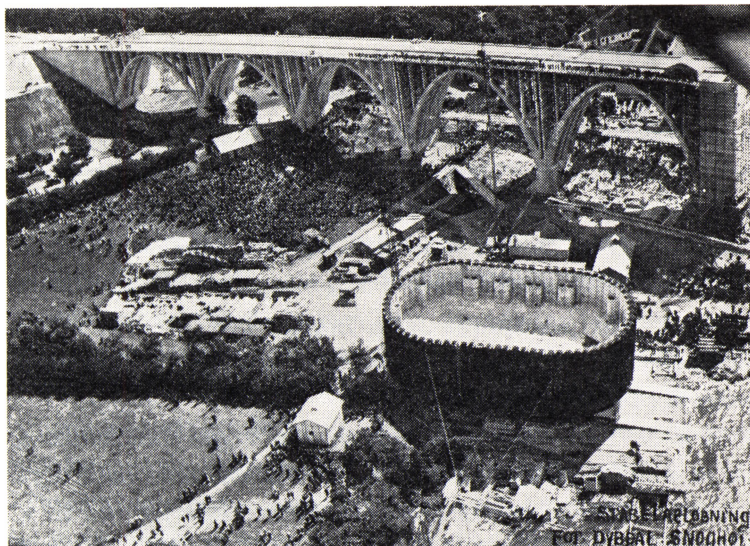
der, der før og nu, har sat deres præg på dansk kultur og viden, en dag, mange år efter, da jeg stod i en af de udryddelseslejre i Polen, hvis opgave havde været at udslette det jødiske element i europæisk og dansk kultur.

Loftsværelset

I fortsættelse af en beskrivelse af bøgernes betydning i min tilblivelsesproces til voksent menneske, må det her berettes, at på et tidspunkt fik mine forældre trang til at blive husejere. Vi havde ellers altid boet til leje. Men så var pedel Meyers hus, daværende Søndergade 45, blevet til salg. Det kunne købes for 5.000 kr. Mine forældre fik skaffet pengene, dels ved almindelige prioriteter, men også ved et mindre kontant lån hos en af mine onkler. Det betød, at jeg kunne få mit eget værelse. Særlig luksuriøst var det nu ikke, men det repræsenterede alt, hvad mine forældre i deres kærlighed til mig kunne skaffe. Værelset lå oppe under de nøgne tagsten. Op til det førte en stige, så var der et stykke vej over et uoplyst loft, som ikke var særlig hyggeligt en mørk vinternat. Selve værelset var skabt ved, at der var slået nogle forskallingsbrædder op, som afgrænsede et forholdsvist stort rum. En gang i tidernes morgen — det var et meget gammelt hus — var brædderne blevet tapetseret, men tapetet hang løst, hvilket kunne klares med nogle tegnestifter. Der var så en seng, anbragt sådan, at hovedgærdet var lige under tagvinduet. Da jeg altid, også den gang, har sat pris på frisk luft, stod vinduet altid åbent, hvadenten det var vinter eller sommer. Så kunne det ske, jeg vågnede ved, at sneen havde lagt sig over ansigtet, og det hændte da også, at de ikke få rotter i kvarteret muntrede sig så meget på loftet, at jeg måtte markere min tilstedeværelse ved at banke på væggen. Der var ikke elektrisk lys, naturligvis ikke, jeg kla-

rede mig med stearinlys eller en lommelygte, og når jeg nu gennemblader alle de hæfter med afskrifter fra digtsamlinger og bøger, som jeg foretog i mit hummer, kan jeg nok undre mig over, at det lod sig gøre, f. eks. en kold vinteraften — for der var naturligvis heller ingen opvarmingsmulighed.

I et kollegiehæfte, som den gang var blåt, men som nu er falmet, er udskriften »Optegnelser angående det seksuelle spørgsmål«. Det må altså på det teoretiske plan have interesseret mig på det tidspunkt. Det ser ud til, at jeg den gang var vældig optaget af psykoanalytikerens Freuds værker, og jeg skal citere et af mine notater fra min læsning: »Ved en »drift« kan vi ikke forstå andet, end den psykiske repræsentation af en uafvendt flydende, indre legemlig pirringskilde — forskellig fra den »pirring«, der fremkommer ved isolerede og ude fra kommende anledninger til ophidselse. Drift er altså et af de begreber, der afgrænser det sjælelige fra det legemlige. Den simpleste og nærmest liggende formodning om drifternes natur ville være, at de i og for sig ikke er i besiddelse af nogen kvalitet, men kun kommer i betragtning for sjælelivet som mængden af arbejdskrav. Hvad der adskiller drifterne fra hinanden, og udstyrer dem med specifikke egenskaber, er deres forhold til deres legemlige kilder og mål. Drifternes kilde er en spændingsfremkaldende proces i et organ, og driftens første mål ligger i ophævelsen af denne organspænding«. Dermed var unægtelig romantikken taget af kærligheden, og af hæftet ses det da også, at jeg efter fire siders forløb gav mig til at citere andre ting. Her møder jeg da, i de gamle hæfter, min ungdoms digte. Her har vi Oskar Hansen:

En sænkekasse til den 1. Lillebæltsbro skal løbe af stabelen, og tusinder er strømmet til

»Pige, du sidder og spiller om lykke for bare os to,
men kan vi da, kan vi da leve og bare se vor lykke gro,
når tusinder, tusinder andre, der knuses i hverdagens
kværn,
åh, — vi har jo brug for en vise i blod og i brand og i
jern«.

Så bevæger citaterne sig til Johs. V. Jensen med hans »Påskebadet«, som første indslag. Og derfra i et sentimentalt dyk til Åge Hermanns digt om flyveren, der satte sig en stjerne som mål:

»Hun fandt ham i morgensens guldgry,
hvor småblomster redte hans seng,
så knæled hun ned ved hans side,
og sagde: Min elskede dreng,
thi dér på hans pande sad stjernen
af skønhed, som de n kun kan få,
der dør med to spilede vinger,
for noget han aldrig kan nå.«

Tidligt har jeg citeret John Donnes ord: »Hvem ringer klokkerne for?« — Formentlig under indtryk af Hemmingways roman af samme navn.

Men de fleste citater stammer fra Viggo Stuckenberg. De er alle fra 1932, og ser ud til at omfatte hele hans digtsamling »Sne«, som jeg først mange år efter fik råd til at erhverve:

»Det, du har drømt, og det, der blev,
det svulmende liv, det skum, der skrev
din saga på kolde stene,
aldrig tåger en høst det ned,
blev det din fryd, hvad heller du led,
det blev dog dig selv alene.«

Så kommer Harald Herdal, Johs. Wulff, Thøger Larsen, Helge Rhode, og — i store mængder — Nis Petersen, siden Ludvig Holstein, I. P. Jacobsen, Tom Kristensens digt fra »Hærværk« (»Som en bisse med blodige hænder«), men det sidste hæfte med citater slutter med Nis Petersen:

»Javel er det lykke, mit barn, at tro,
at een er den eneste ene,
og intet kan nå de smil, der lo,
et sted mellem grønne grene.«

De mange vers og andre citater er nedskrevet i skæret fra et blafrende stearinlys. Jeg må have gjort mig en forestilling om, at jeg i disse hæfter måtte kunne samle essensen af al verdens visdom og kærlighedssmerte. Uden for værelset kradsede rotterne, et hostende bestyrelsesmedlem fra en af byens foreninger gik regelmæssigt ved midnattid gennem gaden, der lød kattejammer, en gang om ugen skramlede renovationsvognen over Søndergades ujævne brosten, og jeg hørte lydene, når spandenens indhold slubrende blev hældt på vognen . . . men det forstyrrede ikke min fordybelse i litteraturens vidunderlige verden. Ej heller min appetit til de to stykker med kogt oksebryst, som min kære mor altid havde stillet til mig i værelset.

Nedskrivningerne hører brat op. Årsagen var, at nu blev det almindeligt at have radio. Jeg startede med et krystalapparat med øreklapper. Det gav i og for sig den reneste gengivelse af programmerne, for der var ingen forstyrrelser. Senere fik jeg konstrueret et ét-lampes radioapparat, og det var et mægtigt fremskridt. Nu kunne jeg falde i søvn til tonerne fra restaurant »Ritz«, »Lodberg« og »Wievel«, og hvad de ellers hed, de steder, hvorfra der var transmission — hvis ikke man var så heldig at ramme en udenlandsk station. Så det kunne blive sent, før jeg faldt i søvn, og det har næppe altid været nemt for min mor at få mig op. Til gengæld var morgenmaden hurtigt overstået, for jeg nøjedes med en appelsin, hvis de lod sig skaffe. Huset i Søndergade var gammelt, men for os var det et mægtigt fremskridt. Der var lokum i gården. Her øvede jeg mig på mine første taler i Socialdemokratisk Ungdomsforening, men ofte blev jeg afbrudt, fordi andre skulle til. Vort hus var nærmeste nabo til den gamle gymnastiksal,

og det betød en ekstra attraktion, når vi havde gæster, for ruderne til vor have var ikke blændede, så derfra kunne man se de tækkeligt påklædte deltagere i damegymnastikken. Interessen for det, forstod jeg ikke, men der skulle ikke så meget til den gang.

Ak, det gamle hus er længst nedrevet. Det har givet plads for en ny gymnastiksal ved Vestre skole. Jeg tænker tit på, at under dets tagsten formedes min stilling til tilværelsen, og smerteligt står i min erindring, at i det hus pintes min mor i månedsvis af den cancer, som i en alt for ung alder slukkede hendes livslys. Noget af det sidste, hun sagde, inden morfinen helt havde taget hende i sin magt, til hende, der trofast var hos min mor til hendes sidste stund, var: »Sig til Åge, at han aldrig skal tie stille, men sig sin mening lige ud ad landevejen!«

Det ønske, lærte livet mig, at man ikke kan leve op til, men man kan gøre sit bedste.

Siden den aften, vi bar min mor ud af Søndergade 45, kunne jeg ikke lide at komme der mere.

Arbejdsløs

Det var såmænd ikke det store problem at blive arbejdsløs. Det var de fleste af mine jævnaldrende, min far og hans kolleger var det også, så i og for sig kunne man sige, at det var en »normal« tilværelse, jeg gled ind i. Foreløbig var der også den almindelige understøttelse, som var noget højere, end lærlingelønnen. Understøttelsen kunne man få i 26 uger, og bagefter var der et antal uger på fortsættelseskassen, så helt fortvivlet så det ikke ud. Det var blot med at indstille sig efter forholdene. Det savnede naturligvis ikke på spidse bemærkninger fra mere velbjergede medlemmer af min fjernere familie om, at en sund og kraftig ung mand, som jeg, naturligvis hurtigt kunne skaffe sig noget arbejde. Jeg løftede knap hovedet fra min bog for at høre efter det vrøvl, som for det meste gik ud på, at blot man fik Stauning væk, så skulle der nok blive arbejde til alle. Eksemplet syd fra havde ikke undladt at gøre sin virkning. Når jeg nu, så mange år efter, skal skrive noget om arbejdsløshedens år, så står de ikke for mig i en ensidig dårlig belysning. Jeg ved godt, at erindringer sletter det mindre behagelige. Men jeg fik tid til at læse endnu mere end tidligere. Jeg fik kammerater med hvem jeg kunne føre dag- og natlange samtaler om samfundsforhold. Ofte foregik det under lange vandreture på Hindsgaulhalvøen, især med min ven Kaj Clausen, der trofast hentede mig hver eftermiddag. Han var mindre overbevist om den socialdemokratiske politik, end jeg, så han var angriber, og jeg forsvarer. Vi delte tobak, og vore

litterære nyopdagelser, og kneb det med tobakken, havde jeg fået et lager af dansk tobak fra 1. verdenskrig af min onkel i Vejlbj. Det var stærke sager, som i hvert fald jeg måtte kapitulere over for. Det var vist 100 pct. ren nikotin.

I vore dage taler man ofte om en generationskløft. Jeg tror ikke, generationskløften har været bredere, end den var i 30'ernes arbejdsløshedsperiode. I fagforeningerne var der ingen sympati for de unge. De unge var i grunden kun til ulejlighed, og de kunne, i kraft af den lavere løn, tariffjerne forudsatte for deres vedkommende, være konkurrenter til de ældre på arbejdspladserne. Men man skal så også huske, at de ældre kæmpede for deres familiers eksistens. Deres holdning mod de unge var i og for sig forståelig. Det var ikke mange opmuntrende ord, man fik fra fagforeningskassereren, når man meldte sig til kontrol, eller for at hæve understøttelse. Der lød næsten altid: »Du skulle prøve at rejse til en anden by og søge arbejde dér«. Det gjorde jeg så. Naturligvis var målet det forjættede København, hvor jeg kunne få logis hos en tante. Her henvendte jeg mig på Typografforbundets kontor i Ewaldsgade. Nogen særlig venlig modtagelse fik jeg ikke, men besked på, at jeg helst ikke skulle begynde at opsøge de københavnske arbejdspladser. I stedet fik jeg tilbudt en speciel understøttelse, som blev givet til de arbejdssøgende kolleger fra provinsen på den betingelse, at de så snart som muligt forlod det københavnske revir, og rejste hjem — for forbundets regning. Det tilbud tog jeg imod. At jeg siden alligevel kom til at arbejde i København, er en anden historie. Hjemme kunne dagene naturligvis af og til være trivielle nok. Der var ikke noget at stå op efter om morgenen, og da jeg heller ikke den gang var særlig

Stormfaner og stormtrommer i spidsen for en DsU-demonstration

interesseret i det hårde slid med at holde haven i orden, var det ikke noget, jeg gav mig af med. Nogle af mine kammerater var stærkt optaget af sysler i hjemmet, som mandlige husassistenter. Til den slags arbejder var der ikke brug for mig. Til gengæld fandt jeg, sammen med mange andre, et indhold i min tilværelse, der gjorde mig rigere på gode minder og frelste mig gennem en periode, der rummede mange farer, enten i retning af at forsumpe eller at blive et offer for en af de mange slags retninger af nazistiske eller andre diktatoriske bevægelser, bl. a. kommunismen, der satte sit præg på 30'erne. Der var ganske vist tilbud om at komme på den ene eller den anden højskole for statens regning. Men det var en erfaring, jeg gjorde, at når en kammerat vendte hjem fra et sådant højskoleophold, så var han enten blevet skrupforvirret eller ganske apatisk med hensyn til personlig aktivitet på det politiske område. Jeg nævner ikke dette som en regel. For mig blev biblioteket, forstået som læsning, arbejdsledighedsårenes højskole. Der var ingen forstander eller lærer. Læsningen blev naturligvis tilfældig, de mange spredte brikker er aldrig faldet helt på plads, men det har måske betydet åbenhed, som forblev upåvirket af alle forsøg på indoktrinering. Jeg lærte i hvert fald, at en 100 pct. rigtig mening om politiske og andre problemer ikke er hverken opnåelig eller heldig. En politisk engageret skal ikke være mere end højst 60—70 procent overbevist om sit eget standpunkts rigtighed. Den, der i politiske spørgsmål er 100 pct. overbevist om sit eget standpunkts ufejlbarlighed, er et farligt menneske. Det lærte jeg også i de år, jeg var »student« på Middelfart Folkebibliotek.

Ungdomspolitik

Den lille røde bog, som betød, at man var medlem af Danmarks socialdemokratiske Ungdom, har jeg ikke mere — jeg mener, at jeg blev medlem i 1931. Afdelingen havde ikke den gang særlig mange medlemmer, men just i de år skete der et generationsskifte såvel lokalt som i landsledelsen. Nye opgaver bød på nye udfordringer, og nye arbejdsmetoder blev taget i brug. Også på det lokale område markerede ungdomsbevægelsen sig stærkere. Det var nok ikke til særlig glæde for de »ældre partifæller«, som vi kaldte dem, når en af os, det var især den alt for tidligt døde Johan Jensen, tog ordet på generalforsamlingen i Socialdemokratisk Forbund. Han luftede synspunkter af politisk art, i stedet for at blande sig i debatten om forøgelse af medlemstal, arrangement af andespil, stiftelsesfest og kontingentoprævning. Vi forstod det godt, der skulle være system i selve foreningsarbejdet, men mente også, det drejede sig om en politisk forening, hvor det var rimeligt, at tale om politiske forhold både hjemme og ude i verden. Dolffus havde knust den østrigske arbejderbevægelse. De havde kæmpet i Wien, og hvilken betydning kunne det så have, om vi fik et godt andespil i Middelfart? Oskar Hansens »Wienervals« havde gjort et uudsletteligt indtryk på os. Tilmed var der kommet en østrigsk flygtning til Middelfart og havde fået husly hos en partiets trofaste støtter, snedker Niels Svendsen, Idrætsvej. Han fortalte, hvad der var sket. Siden kom Hitlers magtovertagelse i Tyskland, og emigranter kom også gennem vor by.

Jeg husker en af de senere ledere af det nye tyske socialdemokrati, Erich Ollenhauer. I Fyns Social-Demokrat læste vi Karl Ehrlichs artikler om de frygtelige forhold i det nazistiske rige. Her hjemme begyndte også hel- eller halv-nazistiske bevægelser at stikke hovedet op. Mest markant, og mest beklageligt, var det, at den konservative ungdomsbevægelse i nogen grad lod sig smitte af ideerne syd fra. Men der var mange andre — også i Middelfart. Det betød, at den socialdemokratiske ungdomsbevægelse også måtte vise sig med blå bluser, røde faner og demonstrationer. Helst skulle det være store masse møder, så man kunne se, hvor mange, vi var. Selv nåede jeg nu aldrig — før uniformsforbuddet — at komme i den blå bluse med det røde halstørklæde. Det var jeg ikke ked af, for jeg syntes, også den gang, at vigtigere end uniformerne, var og er standpunkternes vægt og tilslutningen til dem. Det blev en rig og uforglemmelig tid med deltagelse i stævner nær og fjern. Det var ingen sag den gang en lørdag-søndag at cykle f. eks. til Haderslev for at deltage i et politisk stævne dér og slutte op i rækkerne. Der hørte jeg bl. andre den djærve I. P. Nielsen, og fik også på anden måde indtryk af de sønderjyske spørgsmål, en interesse, som jeg siden har haft, og som yderligere blev bestyrket, da jeg siden blev klar over, at min bedstefar var født og opvokset i Flensborg. Det var mange stævner, vi deltog i, og det kunne være anstrengende, når cyklerne også skulle bære deres part af det fælles lejrudstyr med telte, flag, pottes, pander og proviant. Her er et, blandt mange eksempler på, hvorledes den politiske interesse kunne gribe vi unge. Det var en søndag morgen, hvor jeg sov sødt på mit tagkammer, vist nok efter en festlighed om natten. Min mor kom

og sagde: »Emil er her«. Det var min ven Emil Skovby Larsen, der var kommet. Hans ærinde var, om vi ikke skulle cykle til et politisk stævne i Otterup. Min mor fik hastigt smurt den nødvendige madpakke, og, hvor utroligt det i dag for mit vedkommende kan lyde: drikkevarerne bestod af et par flasker med ribssaft. Så startede Emil og jeg ad Rudgårds landevej til Otterup — det drejede sig vel om 60 kilometer, men vi nåede rettidigt frem, og hørte de to politiske foredrag. Talerne har jeg glemt, men jeg husker, at arbejderskuespilleren Villy Nielsen sang de sange, som dengang var så populære blandt arbejderungdommen. Da eftermiddagsfesten var forbi, startede Emil og jeg på den 60 kilometer lange hjemtur i brændende aftensol, men vi var dog ikke mere trætte, end at vi senere på aftenen mødtes til bal på Kongebrogården, og fik danset til midnat med de piger, vi just havde ventet at træffe den aften.

De politiske sommerfester betød en masse. Der fik man, i hvert fald de fleste gange, syn for, at vi var mange. Det kunne nok begejstre et ungt menneske at gå i række under flere hundrede røde stormfaner, og med orkestre i optogets forskellige afdelinger. Musikken blev afløst af taktfast fællessang. Det kunne være Oskar Hansens:

»Ud på march, kammerat, ud på march, kammerat,
og fra bondeland og by, skal det smelde imod sky:
Den røde ungdom er til kamp parat.
Ud på march, ud på march, kammerat!«

Teksten til de følgende vers har jeg glemt, og en nyere redaktion af »Arbejdersangbogen« har slettet den af repertoiret. Men de er jo også cand. politter, psykologer osv.

så de har vel fået opgaven med redaktionen, fordi man så mente, at det blev gjort så dårligt, som muligt.

Da H. C. Hansen var blevet formand for ungdomsforbundet, blev han også dets digter. Han havde på et tidligere tidspunkt udsendt digtsamlingen »Tro og Trods« og skrevet tekster til adskillige af de talekor, som, efter tysk mønster, var en del af ungdomsbevægelsens aktiviteter. Hans sang fra 1939 har man dog endnu bevaret i »Arbejdersangbogen«, men den ryger vel også ud, når Niels Mathiasen og guru-tilhængeren Grünbaum får en ny udgave færdig, skønt det just var den tekst og den melodi, der gav udtryk for, hvad tredivernes unge socialdemokrater stod for:

»Vi er kampens unge hæere,
men med fred i vore flag.
Folkets frihed er vor ære,
livets ret vor stolte sag.
Gennem tidens mørke går
vi med sang mod rettens vår.
Det er tusind varme hjerteslag,
der i takt til folket når.

Af en fortids dyre minder
ta'r vi kraft til dagens strid.
Imod tankens høje tinder
går vor higen og vor id.
Vi vil værne ånd og tro,
at en fremtid fri kan gro.
Fra en svunden tid til dagens dåd
danner ungdom vagt og bro.

Vi er Danmark, ung og frodig,
hjertet varmt og hjernen kold.
I en verden vild og blodig
gør vi front mod krigens vold.
Ind i rækken, følg vor færd,
kæmp med os det nye nær.
Vi er fredens unge fanevagt,
vi er Danmarks ungdomshær«.

Det var ord, som sagde noget den gang, og som for mange af os havde bærekraft langt ud i fremtiden.

Egevej 36

Debatter om alverdens emner på timelange vandringer, både dag og nat, var ikke nok til at komme en løsning af problemerne nærmere. Samfundet, og da helst hele verden, skulle laves om så hurtigt som muligt, hvorfor skulle det hele ikke kunne begynde i Middelfart? Debatterne blev desuden organiseret i en eller flere studiekredse. Det lyder i dag meget højtideligt, og det var også et alvorligt stykke arbejde, der blev gjort, men da sandheden ikke altid er ilde hørt, er det nok rimeligt at skrive, at adskillige kom mere, fordi de så kom ind i et fællesskab, der lunede. Begyndelsesstadiet var altid en grundbog, der hed »Socialdemokratisk Ungdomsarbejde«. Den opstillede de ideelle mål for et socialdemokratisk ungdomsarbejde, men den fortalte også om, hvordan ungdomsforeningens aktiviteter rent praktisk kunne ordnes. Der var f. eks. standardprogrammer for mødeaftener, fester og lignende, hvorledes kontingentoprævningen burde organiseres, og hvordan et regnskab skulle føres. Det gav mange, især de, der gennem bestyrelsesposter eller i de særligt nedsatte udvalg, fik en praktisk erfaring, en god ballast til senere foreningsarbejde på et højere plan. Denne håndbog var i reglen starten for nye medlemmer. Senere skiftede emnerne i broget mangfoldighed. Da »Pest over Europa« af Hartvig Frisch var udkommet, blev den brugt som grundbog, bogen blev gennemgået kapitel for kapitel, men det er nok tvivlsomt, hvor meget de enkelte indledere, der talte om de forskellige afsnit i bogen, bevægede sig uden for dens rammer. Selv tilstår jeg, at mine indlæg blot var korte re-

ferater af de enkelte afsnit. Det samme gjaldt samme forfatters »Fra Brest Litowsk til Rappalo«. Ahlbergs bog »Social Psykologi« blev også brugt, det gjorde Bomholts »Arbejderkultur« og hans litteraturhistorie om datidens digtere også. Vi havde ikke »lærere« ude fra, men klarede det hele selv. Det kan lyde noget primitivt, men i dag ser jeg klarere, hvilken betydning det havde, at vi selv — med al vor ufuldkommenhed — tumlede med problemerne, der somme tider kunne være så tunge ting som Koldbjørns »Socialismens Teori« eller emner som bedriftsråd osv. Der var ingen afstand mellem »elever« og »lærere«. Der er såmænd ikke så meget nyt under solen, som nutidens reformatorer vil påstå — bortset fra, at vor virksomhed den gang ikke havde karakter af provokationer, men sigtede på, at gøre os egnede til at være med i kampen for at gøre livet bedre for den befolkningsklasse, vi tilhørte. Vi var oprørere, men vi fik ikke løn af samfundet for at være det!

Selv vore partifæller i byrådet ville have stejlet af forfærdelse, hvis vi var kommet og bedt om at få tilskud til dette arbejde, endsige at få stillet nogle af skolens klasseværelser til rådighed. Så det betragtede vi på forhånd som håbløst. Jeg har altid syntes, det er absurd, at man har kunnet give tilskud til næsten alt, men aldeles ikke til politisk ungdomsarbejde. Dette arbejde er dog en forudsætning for, at nye generationer kan afløse de, der falder fra, og føre folkestyret videre. Men politisk ungdomsarbejde er i den henseende stadig noget suspekt, i lovens forstand, og det er vel også derfor, det kun er nogle besynderlige størrelser, der nu er i lederstillingerne, og hvis meninger blæser i vinden.

Det hele måtte den gang ske på grundlag af vore egne initiativer og vore egne midler. Det var måske heller ikke usundt. Det vi lavede, var faktisk en »fritidshøjskole«. Og den beskæftigede sig ikke blot med boglige sysler. Nej, den tog ofte på virksomhedsbesøg, hvor man da ellers ville se os. Især husker jeg nogle studieture til forskellige vestfynske landbrug. Det var den gang, Socialdemokratiet sang Hofmanns sang fra det store stævne i Odense: »Fabrik og ager, er de mon fjender?«. Bedst mindes jeg et besøg i Gamborg, som den gang var en virkelig gammel-dags landsby. Her fik vi, under førstelærer Tarps kyndige vejledning, og ved besøg på flere af byens gårde, et praktisk indtryk af landbrugets problemer. I det hele taget erindrer jeg fra den gang — og også fra en meget senere tid — mange inkarnerede vestfynske venstremænds frisind over for os. Der var aldrig noget besvær med at få lov at bruge en mark eller en strand til en lørdag-søndags-lejr. Halm til teltene fik vi gratis, ofte blev vi om aftenen inviteret indenfor til kaffe og lagkage, og så gik snakken livligt. Det hændte tit, der blev sunget både fra »Den røde sangbog« og fra »Højskolesangbogen«. Iøvrigt stod mange af sangene i begge bøger.

Men om vinteren var der unægtelig et lokalespørgsmål. Det blev klaret ved hjælp af, hvad vi den gang kaldte »ældre partifæller«. Dem havde vi mange af. Nogle syntes ikke om os, andre satte stor pris på os. Blandt dem, der ikke skal forblive unævnte her, var fabriksarbejder Hans Jørgen Jensen og hans hustru, Hanne, Egevej 36. Skønt Jensen sled trofast med hårdt arbejde på Kabelfabrikken hver dag, og skønt fru Jensen havde et svagt helbred, så stod deres hjem altid åbent for de unge socialdemokrater.

*Eftermiddag i arbejdsløshedens år i det gæstfrie Egevej 36:
Hans Jørgen Jensen, A. P., Eduard Jensen, Hanne Jensen*

hvor deres søn, Eduard, var et meget aktivt medlem, med god tid til at være med, fordi han, som de fleste af os andre, var arbejdsløs. Bagefter er det ufatteligt, at ægteparret i den grad ofrede sig for os. Forhåbentlig har de haft deres glæde ved det. Der blev på Egevej 36 ryddet et stort kælderrum, vi skaffede borde og bænke, og så havde vi et lokale, hvor der, når vi sad meget tæt sammen, godt kunne være omkring 30. Men unægtelig: Når tobakstågen havde lagt sig tykt over det lavtloftede kælderlokale, kunne der være lidt trangt, og jeg gad vidst, hvad sundhedskommisjonen ville have sagt til kubikmeterindholdet i forhold til personantallet. Men den slags blandede man sig ikke i, og så vidt jeg ved, er der da heller ingen af os, der har fået varig skade af at opholde os i kælderen på Egevej 36.

Der blev altid serveret baljer af kaffe, ofte havde vi, naturligtvis, selv brød med, men mest var det Jensens, der sørgede for begge dele af traktementet. De hyppige aftener i kælderens på Egevej 36, omfattede ikke blot studiekredse. Her blev også holdt bestyrelsesmøder, prøver til dilettanskuespil og meget andet. Desuden var vi nogle stykker, der altid, eller næsten altid, indfandt os ved 14-tiden for at få husets søn med til en tur omkring Hinds-gaul, og det var netop altid på det tidspunkt, hvor familien alligevel skulle have eftermiddagskaffe, så det passede — i hvert fald gæsterne — meget godt. Det hændte også, at der skulle være afslutningsfest for en studiekreds, og naturligtvis blev også her Egevej 36 rammen. Ingen af de mange, der i de år kom i Egevej 36, har nogensinde mødt et surt ansigt. Men det er vel iøvrigt først mange år efter, man tænker på, hvor stor en belastning det, både på den ene og den anden måde, kunne være at have så mange unge mennesker til at komme og gå, næsten som de ville. Jeg ved, vi opførte os ordentligt — men alligevel. Jeg håber, familien på Egevej har haft glæde af vores besøg. Der sættes så mange mindeplader op i vore dage. Der trænges til én på Egevej 36. Veje og gader får de særeste og ofte helt umotiverede navne. Egevej kunne godt trænge til et andet navn, og jeg ved godt, hvad den så skulle hedde! Jeg har nævnt familien på Egevej 36 som et særligt eksempel. Men der var mange andre steder, der havde samme indstilling. Det gælder f. eks. daværende fabriksarbejder Laurits Petersen, en af den socialdemokratiske ungdoms pionerer, som dengang boede på Assensvej, siden, i den tid, der her er tale om, på Odensevej. Her havde man bl. a. »fornøjelsen« af at være koncertsal for ungdomsfor-

eningens stryge- og mandolinorkesters øvelsesaftener. Det har krævet stor sjælsstyrke at holde det ud.

For vi fik også et orkester. Det var H. C. Hansen, der havde gjort mandolinen til et slags tilbehør for musikalsk begavede unge partifæller. Mandolinspil opgav jeg, til gengæld købte jeg som andet steds fortalt, en violin, og blev så medlem af orkesteret. Det spillede ved adskillige lejligheder både i Middelfart og andet steds. Men da der aldrig var musikanmeldere til stede, kan jeg ikke citere nogle bedømmelser af orkesterets præstationer. Det er nok muligt, en og anden har tænkt: Det lyder ikke godt, men det er forunderligt, at det kan lade sig gøre! Vi, der var med, morede os imidlertid dejligt.

De større medlemsarrangementer, når det ikke drejede sig om de helt store, blev holdt i den tidligere logebygning og vandrehjem, nu »Sangerborgen«, på vejen med det så poetiske og opfindsomme navn, Stationsvej. Møderne blev holdt om torsdagen. Det var ud fra nøje overvejelser. Der var nemlig biografpremiere traditionelt om mandagen og om fredagen, så de to aftener kunne det ikke nytte noget. Desuden fik man løn, henholdsvis understøttelse, udbetalt om fredagen, så man fristedes til at hengive sig til andet, end et DsU-møde. Så torsdagen blev dagen. Der var endnu i lokalet rester af logens forskellige broderpulte osv., men pladsen var rimelig, når der skulle samles et halvt hundrede, ofte flere, unge mennesker. Det kunne knibe med at betale lejen, men så måtte pengene skaffes på anden måde.

Så blev der en bedring i husvildesituationen i Middelfart. Et par lejligheder i Blindebomsvej 34 blev ledige, og ved hård pression mod den socialdemokratiske del af Det

sociala Udvalg lykkedes det at få et par af disse lejligheder stillet til rådighed, og vi fik lov at foretage visse ændringer, hvis vi selv ordnede det. I et køkken blev der bygget et mægtigt skab til alle afdelingens papirer og med plads til dens lejrudstyr, faner m. v. Et skillerum mellem to stuer blev revet ned, og nu var der et lokale, der godt kunne rumme et halvt hundrede unge mennesker, hvis de ikke cirkulerede alt for meget. Der udfoldede sig så afdelingens virksomhed i de nærmest følgende år, men vi lagde dog også stadig beslag på privat gæstfrihed. Så kom krigen, og en skønne dag blev lokalerne atter taget i brug til mennesker, der ikke havde andet sted at bo.

Fester

Ungdomsforeningen kunne naturligvis ikke gå, uden der var penge. Kontingentet var lavt, det krævede tiderne, og noget af det skulle afleveres til hovedforbundet. Så vi måtte gå i krig, når der skulle skaffes penge til foreningskassen, enten for at dække et underskud eller for at skaffe penge til telte, øvrigt lejrudstyr og røde stormfaner. Et af midlerne var at holde gavespil. At investere i et større antal ænder til et rigtigt andespil, var der ikke mod til. Men så kunne man trawle byen igennem og bede om en gave til de unge socialdemokraters oplysningsarbejde. Nogle steder blev vi smidt ud, andre steder gav man med sympati, og enkelte steder også for at vise sin gode vilje over for byens arbejdere, der var gode kunder. Så det gik. Men ofte var højdepunktet ved et sådant gavespil, der i reglen samlede fuldt hus, en kasse sodavand fra en lokal fabrikant. Højere gik det ikke, men prisen var også kun én kr. for deltagelse, og så var der bal bagefter.

Størst indsats krævede diletant og revyerne. Det ser ud til — i hvert fald for mit vedkommende — at højdepunkterne i min sceniske karriere på dette plan — og på andet har jeg aldrig forsøgt — nåedes i årene 1934—1939. De sagnomspundne »Røde revyer«s tid var da forbi, men Oskar Hansen som tekstforfatter og Arnold Ringsted som komponist, fortsatte på anden måde. De skrev og komponerede revyer, især før et valg, og revyerne blev med både tekst, musik, scenegang, dekorationsudkast osv. sendt ud til afdelingerne. Det var fabriksarbejder Laurits Petersen,

der var instruktør og sminkør, og det var Svend Petersens orkester, der leverede akkompagnementet. Manuskripterne fra den tid er alle borte. Tilbage er erindringen om, hvordan det gik til. I måneder før samledes »skuespillerne« i forskellige hjem for at lære teksterne og for at blive instrueret. Siden var der sceneprøver med musik på hotel Melfar. Rent mekanisk kunne tingene jo læres, men det har nok for nogle af os knebet med at opføre os naturligt på en scene. Een ting var at læse op og recitere for en begrænset kreds i mødelokalerne. En anden at skulle optræde — uden manuskript i hånden — på en »rigtig« scene for flere hundrede mennesker. De mest kritiske tilskuere var naturligvis familien. Men i hvert fald lærte vi at komme ind på de rigtige stikord — somme tider med et kraftigt puf fra instruktøren bagi — og så aflevere vor lektie. Det har nok af og til virket lidt stift, men publikum var ikke så kræsne den gang. Jeg oplevede, når jeg selv skal sige det, min største succes i eftersommeren 1939. Da var jeg blevet gift, og min hustru sad i salen, og ingen kunne undgå at se, at jeg snart skulle være far. Nu var det just på den tid, da Fritz Clausen og andre nazister drev deres spil, så Oskar Hansen havde skrevet en tekst på den populære melodi til »Ti små snavsede fingre«, og sætningen gik også igen i alle versene. Bifaldet var overdøvende og muntert, så kraftigt, at jeg ikke forstod meningen, men sangen måtte gives dacapo med samme succes, mens alle mere havde deres blikke rettet mod min unge kone, end mod scenen. Det var, tør jeg sige, det års træffer i de ung-socialdemokratiske revyer. Det var vist efter den aftens succes, iøvrigt et af de år, hvor jeg var formand, at jeg blev opsøgt af et medlem af den lokale politistyrke,

*Albert Danielsen, Elo Amelung, Dagny Jensen, A. P.,
Herman Jensen, Mary Madsen, Peter Stauring, Eduard Jensen,
Emil Skovby Larsen, fru Stauring, Laurits Petersen*

som meget alvorligt tilsagde mig til at møde på politistationen en nærmere bestemt dag og tidspunkt. Der var sket det, at der ved en »fejltagelse« var lukket et par ikke-medlemmer ind til dansen. Ulykkeligvis var de i bil, og fik den idé, at de efter ballet ville besøge et par unge damer på Statshospitalet. Det havde vel altsammen været i orden, men dengang var Statshospitalet lukket med en solid jernport, som bilens fører ikke tog hensyn til. Bilen brasede lige ind i jerngitteret, og dér blev den stående uden at nogen iøvrigt kom til skade. Men hospitalet krævede erstatning for skade på porten, og under denne sags behand-

ling blev det bl. a. klarlagt, at de havde deltaget i vor fest — uden at være medlemmer.

Så nu stod det til en bøde til formanden, sagde politimanden, da jeg indfandt mig på rette sted og tid. Han indledte afhøringen med ordene:

— Hvad er det nu, du har rodet vort parti ind i?

Jeg mumlede et og andet om, at hvis man ville snyde sig ind, så var det jo altid muligt, og man kunne vel f. eks. ikke straffe en forretningsmand, fordi der havde været indbrud i hans butik. Det måtte være lovbruderne, der skulle hænges op.

Ja, politimanden var ked af sagen, partiet skulle i hvert fald ikke hænges ud, så han havde altså lavet en rapport i sagen, som han bad mig læse. Deraf fremgik det, at der havde været ført en meget nøje kontrol med, at alle festdeltagerne havde været medlemmer. Kassereren havde siddet ved indgangen, assisteret af et eller flere bestyrelsesmedlemmer, og hver gang konstateret i medlemsprotokollen, at de indtrædende var opført blandt medlemmerne. De to pågældende måtte altså ad helt ukontrollable veje være kommet ind i salen.

— Hvis du kan skrive under på den forklaring, så tror jeg ikke, I vil høre mere til den sag. — Jeg skrev under med god samvittighed, og vi hørte ikke mere til den. Efter den episode har min sympati for dansk politi altid været usvækket, omend det ikke er den eneste grund!

Revyerne var iøvrigt lettere at spille, end dilettantkomedierne. For de bestod mest af solistnumre og et par enkelte sketches'. I solistnumrene havde man kun sig selv at stole på, og behøvede ikke at vente på, om en medspiller kunne huske sin tekst. Til gengæld var man alene på

scenen, så det gjaldt om at skyde hjertet op i livet. Dilettantkomedierne var noget ganske andet. Her var man nødt til at etablere et nøjere samarbejde med de øvrige medvirkende, og da der i enhver dilettantkomedie også er en kærlighedsintrige, så kunne det volde mig besværligheder at være med. Jeg havde det største besvær med, på en naturlig måde, at tage uden om den medspillende pige, endsige synge en kærlighedssang til hende. Så det må have været en blandet oplevelse at se og høre på det. Men jeg tør sige, at rent mekanisk kunne jeg rollerne, både i Harald Bergsteds »Den røde smed« og hans »Mor Hulda«, og måske i en række andre, som jeg nu har glemt. Det var på den anden side ikke så dårligt, at være med til at spille revy- eller dilettantforestillinger. Dels blev tiden »slået ihjel«, og dels faldt der også både veldækkede kaffe- og smørrebrødsborde af de steder, hvor prøverne blev holdt. På selve premiereaftenen mødte vi alle med en velsmurt madpakke, et antal øller osv., så vi fik det fornødne mod til at gå på scenen. Var kassen god, kunne det også hænde, at foreningen strammede sig op til at give en omgang.

Det var endnu den gang, da »Løverne« sad i hotel Mel-fars loft, og hvor det gamle hotel, især da rammerne bag scenen var en labyrint, man godt kunne forville sig i. Man vidste, at på den scene, hvor man nu stod sammen med andre amatører havde nogle af fortidens største kunstnere stået. Jeg synes ikke, vi profanerede scenen, for især i re-vyerne havde også vi et budskab at bringe.

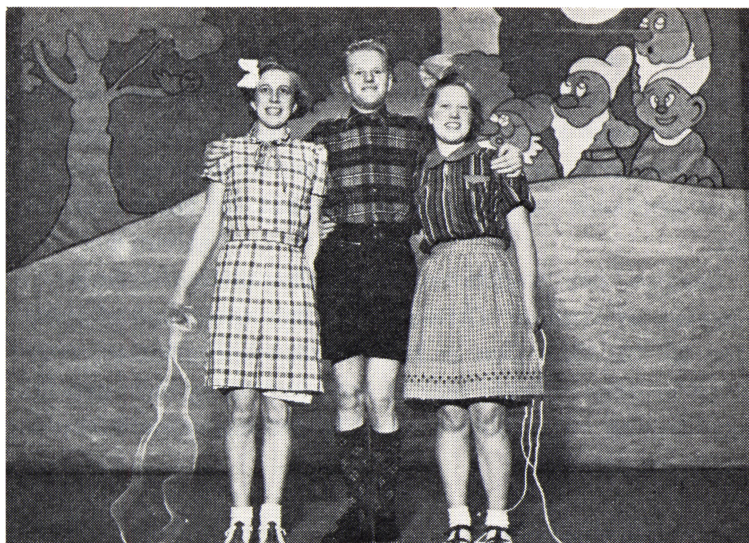
For det meste gik stykkerne kun én gang over scenen, men det skete næsten altid for en fyldt sal. Det hændte dog, vi blev engageret til at spille andre steder på Vest-

fyn, og så var det lige som vi blev friere, fordi der var ingen familie eller alt for nært bekendte til stede.

Der var naturligvis også andre former for underholdning af mere lokal tilvirkning. Det var skik, at alle møder blev indledt med et eller andet foredrag. Det måtte helst ikke vare over en halv time, men en aften talte en tidligere deltager i 1. verdenskrig ustandseligt i 4 timer, ganske uanset, at i hvert fald halvdelen af forsamlingen var faldet i søvn, og resten kunne den — også i vore dage kendte kunst — at sove med åbne øjne. Vi støvsugede by og egn for talere, og masser af emner blev behandlet. Af og til blev der råd til en film. Det var især russiske. Jeg husker »Storm over Asien«, »Mytteriet på Kronstadt« og »Cirkus«. De russiske film fra den gang repræsenterede både ideologisk og teknisk noget helt nyt i forhold til, hvad vi ellers kunne se i biograferne. Ellers kunne tiden efter foredraget og kaffepausen gå med at høre på oplæsning eller recitation.

Men det store problem var, at pigerne i almindelighed ikke var særlig flittige til at møde op. I slutningen af den periode, der her er tale om, forsøgte vi da at arrangere en svingom efter den alvorlige del af mødet, men betingelsen for deltagelse var rigtig nok, at man var med til det hele.

Det betød, at flere piger mødte op. Bagefter er det til at forstå, at pigerne knap var så flittige deltagere i det mere alvorlige arbejde. De var nemlig ikke arbejdsløse. Dem var der brug for til dårligt lønnede pladser med lang arbejdstid, såvel i private hjem, og f. eks. på Statshospitalet. De fleste af vi fyre mødte særdeles udhvilede op efter en dag i legemlig uvirksomhed. Når musikken spil-

Dagny Jensen, A. P., Mary Madsen

lede op — det kunne være en grammofon eller en harmonika — gled trætheden af pigerne. I den periode steg medlemstallet stærkt, men der var også modstand mod denne nye foreningspolitik. Men lad os ikke glemme mødernes egentlige indhold. Deres emner var mangfoldige, der blev sunget så det gjaldede — hvem synger nu? — og en følelse af fællesskab groede frem, selvom der naturligvis inden for dette fællesskab var grupper, opposition osv. Det var alt sammen noget, der gjorde livet mere rigt og spændende.

Den fest i året, der blev gjort mest ud af, var Solhvervsfesten. Jeg tror i og for sig ikke, der var mange, der var meldt ud af folkekirken, men alligevel holdt vi en sær-

lig fest den dag, solen vendte. Nå, man kan vel også udmærket være medlem af folkekirken og holde jul, og så være med til den fest, hvor man glæder sig over, at årets korteste dage er passeret. Det blev gjort med en slags julefest med gran og levende lys på bordene og med en tale, hvis symbolik var let fattelig: Nu gik det fra mørke mod lys.

Sangen, der traditionelt indledte Solhvervsfesten er skrevet af Gunnar Ottesen til Esbjerg Arbejderhøjskole den 20. 12. 1929. Den er ikke særlig revolutionær, tværtimod er dens ordvalg næsten mytologisk, og mon den ikke også kunne være sunget, når Middelfart højskoleforening holdt sin julefest:

»Nu vender sol på ny
mod vårens første unge gry,
et rislespil,
et klokkespil
af kildevæld, der rinder.
Det synger som af tusind kor,
vor gamle jord
af mørketiden svinder.
Vi samles her med vår i bryst,
med sang i sejrens stolte lyst,
igennem håbets haller
til fremtids lyse kyst.

Nu vender sol mod vår,
mod nytids store frie kår,
hver mand og mø
om land og sø
i solens hav forynges.
Det toner som af tusind kor,
vor moder jord
i muldmæt skød betynges.
Vi bindes her ved broderhånd,
vi samles under fælles ånd,
og rækker hele verden
til broderskab vor hånd«.

Lejrture

Der lå et fotoalbum på bunden af en kasse gamle bøger. Et album med billeder fra dengang, jeg var ikke så lidt yngre end nu. Fra de glade dage i Socialdemokratisk Ungdomsforening. På et af billederne var en lille flok frysende unge mænd? Hvordan var det nu med det?

Jo, det forholdt sig sådan, at en dag i 1936, da de første tegn på foråret begyndte at vise sig, var der en kammerat i DsU, som sagde: »Det kunne i grunden være rart med en cykeltur i påskedagene. Hvad skal vi ellers få tiden til at gå med ?« På det sidste område var vi ellers i god træning, for de fleste af os havde prøvet at gå arbejdsløse i lang tid. Det var, hvad man bød de unge den gang. Der var 14 kroner om ugen at hente på socialkontoret, og vi fik en årrække med arbejdsløshed forlænget med militærtjeneste, som også kendtes den gang. Vores »tjenestetid« var ikke så lidt længere, end den, der bydes de unge i dag. En del af den blev blot aftjent som arbejds- og indtægtsløs. Det blev til, at en lille flok af os besluttede, at turen skulle gå til Silkeborg. Nærmere betegnet til de såkaldte »Taterhytter« ved Svejlbæk, hvor man får de berømte ål, hvilke dog ikke dengang lå i vore tanker eller inden for vore økonomiske muligheder. Der blev købt proviant, sørget for, at vandrekortene var i orden, oppakningen blev læsset på cyklerne, og så vinkede vi farvel og kørte mod det fjerne mål. Et par var på tandem, hvilket skulle vise sig at være af stor betydning for mig. Vi kørte onsdag aften. Første mål var Vejle. Jeg husker vandrehjemmet dér,

I Svejbæk: Jørgen Gormsen, Hans Faldager, Henry Petersen, Harley Christiansen, A. P., Laurits Hansen, Eduard Jensen, Sv. Knudsen

som et lidt skummelt og primitivt sted, der lå inde i en baggård. Men vi var ikke så godt vant. På vandrehjemmet traf vi et par tyske, jødiske flygtninge, som vi snart kom i snak med. De kunne fortælle os om nazisterne og deres forbrydelser — var selv ofre for dem, og nu på vej mod en uvis fremtid. Hvor er de mon nu?

Næste morgen sprang vi med godt humør på cyklerne og kørte mod Silkeborg. Det blev en lang og drøj tur. Midtvejs indtraf der det, som skulle gøre turen uforglemmelig. Det blev snevejr! Rigtigt væmmeligt snevejr med det vådeste af alt — store flager af tøsne, som væltede ned over os. Der var kun ét at gøre: at sætte farten op.

Det var en slags kæmpespurt, hvor vi trådte til i pedalerne for at komme ud af det dårlige vejrs område, hvilket viste sig at være en umulig opgave — for tøsneen fulgte os. Jeg fik krampe i musklerne, men så byttede jeg plads med den ene partner i den medbragte tandem, hvorefter det gik i susende fart ad vildsomme veje på Silkeborg-søernes skråninger. Vi var kørt forkert, og da sneen dækkede alle stierne, fo'r vi til sidst i rasende fart ud og ind mellem træstammerne.

Omsider fandt vi da en stedkendt mand, der kunne vise os vejen til Svejlbæk med Taterhytterne. Men så var der lukket! En flink mand fik dog døren til »hovedbygningen« dirket op. Her var der mulighed for at opholde sig nogenlunde tørt. Desuden var der et stort komfur, om hvilket vor frysende interesse samlede sig. Brændsel var der ikke noget af, men vi fik samlet en del vådt granris fra skoven lige ved. Godt overhældt med den medbragte petroleum, lod det sig antænde, og snart havde vi komfuret rødglødende. Det dyngvåde tøj blev hængt op over komfuret, mens vi skuttede os i de medbragte tæpper. Vi krøb til køjs, og for at glemme kulden, sang vi det meste af natten af den røde sangbog. Langfredag kom og gik med trøstesløst snefald. Kønt var det, og tillige en udfordring. Vi følte os som folk, der var sneet inde i en ødemark, og havde nok at gøre med at slæbe brændsel sammen. Mon vi ikke fik grønærter og medister, med dryp fra det våde tøj over komfuret som krydderi, den langfredag middag? Sådant erindrer jeg det i hvert fald. Vi var i godt humør, for vi havde da noget at prale af i vor kammeratskabskreds. Hvornår havde man vel i hele forbundet hørt om en afdeling, der tog på tur i snevej og gennemførte ar-

rangementet trods alle fortrædeligheder. Vi trøstede os ved den tanke. Men hjemturens spøgelse kunne vi ikke skubbe fra os. Det ville unægtelig blive drøjt at pløje sig vej fra Silkeborg til Middelfart — en bedrift naturligvis, men trods alt en bedrift, vi helst ville være foruden. Så fik vi en ide: hvad om vi lejede en lastbil? Vi fik fat i en telefon. En vognmand erklærede sig villig til at tage turen for en rimelig betaling. Tilbage var for os blot spørgsmålet just om betalingen. Der blev holdt krigsråd — lommerne blev vendt — og sandelig: sammenlagt havde vi penge nok til luksustransporten.

Den startede næste dag i en stor grisebil med mange mindelser, bl. a. lugten, fra hverdagens transporter — men for os var det den rene svir at ligge på det overdækkede lad og suse mod Middelfart, uden at skulle bruge vore egne kræfter. Da vi nåede Lillebæltsbroen på den jyske side, sagde en fiffig fyr: »Lad os springe af, og cykle resten!« Hans ide var naturligvis, at det ikke skulle røbes, hvordan vi havde forceret de nu tøndende snemasser. Så holdt vi da vort indtog i Middelfart på cykler og i snorlige rækker. Jo, vist var vi mandfolk. Sådan en tur var der ikke mange, der gjorde os efter. Det hørte vi nok om siden. Også da vi om aftenen samledes til påskebryg på det daværende »Tyrol«, og hvor vi, som lige var vendt hjem fra noget, der lignede Nordpolen, naturligvis beredvilligt fortalte om, hvad vi havde været igennem, og lod forstå, at det såmænd ikke var noget at snakke om. Vi gjorde i hvert fald gerne turen om igen.

Og hemmeligheden om vor hjemtur er blevet bevaret til denne dag, men jeg kunne ikke lade være med at fortælle historien nu, da jeg så mange år efter fandt de gamle

billeder i albummet. I det hele taget var lejrture, vandre- og cykelture sæsonens vigtigste aktiviteter. Det med lejr- ture kunne være en temmelig vanskelig organisations- opgave. Der skulle sørges for mad, de nødvendige telte, en lejrplads m.v. Så det var gerne et specielt udvalg, som tog sig af arrangementet. Bl. a. blev der udfærdiget en liste over, hvad hver enkelt af deltagerne skulle foretage sig i fællesskabets interesse. Der skulle jo skrælles kar- tofler, laves mad, vaskes op, arrangeres lejrball og meget andet. Den egentlige lejr sæson startede gerne med en pin- selejr. Der kunne godt være et par hundrede unge men- nesker med i en sådan lejr, og var den etableret i et for- holdsvist vildsomt område, skulle der både sørges for ferskvandsforsyninger og for indretning af primitive la- triner. Et særligt punkt ved pinselejrene var, hvis de da var i nærheden af kysten, at pinsemorgen var vi nogle, der tog årets første dukkert fra kysten. Det var ikke be- hageligt, men snarere en slags rituel handling, hvorfra vi steg blåfrosne op. Det blev lidt af en videnskab at ar- rangere lejrture. Derfor var der også kurser på landsba- sis i den ædle lejr sport. En gang var jeg med på et kursus i Esbjerg, naturligvis på cykel frem og tilbage. Unægtelig er der en forskel på vore dages »friluftsliv« med lejrlig- hed og TV flyttet ud blandt faciliteter, der i grunden ikke gør forholdene anderledes end dem hjemme i gaden, og så det friluftsliv, der blev dyrket, da jeg hørte til den unge generation. Men spørgsmålet er også her: hvem opnåede den største lykkesfølelse?

Reden

Bål i en socialdemokratisk ungdomslejr ved Galsklint

Om sommeren var der naturligvis lejrture og andet, at beskæftige sig med. Men vi ville gerne have et sted, hvor vi kunne samles på sommeraftener. Vi fandt en tidligere grusgrav på et sted mellem Kongebro og »Intevejen«. Det blev overdraget mig, at opsøge borgmester Ehlert Nielsen og forebringe ham afdelingens ærinde. Han var just ikke en charmetrold. Men hans forudsætninger var andre, end vore dages borgmestre. Jeg har i og for sig tit tænkt, hvilken forskel, der i udførelsen af embedet, var mellem Ehlert Nielsen og hans forgænger, en kongevalgt borgmester. Jeg havde tidligere spurgt Ehlert Nielsen under en audiens, om et eller andet, og blot fået svaret »nej« uden

yderligere kommentarer. Nu indfandt jeg mig altså på det aftalte tidspunkt. Ehlert Nielsen sad ved sit skrivebord med udsigt til den trøstesløse gasværksplads og med ryggen til den audienssøgende. Min goddag-hilsen blev naturligvis ikke besvaret, men jeg fortsatte så med, i kortest mulig form, at forebringe mit ærinde for den høje herre. Så var der en pause, hvor borgmesteren lagde sin elastikpen, kiggede endnu en gang ud over gasværkspladsen, og svarede: »Ja«, Så forlod jeg audienslokalet, og sagen var for så vidt i orden. Det var meningen, grusgraven skulle omdannes til et sted, hvor vi kunne samles en gang om ugen for at holde møder. Der skulle være bålplads, og der skulle være en tribune. Det viste sig at blive et større entreprenørarbejde, end nogen af os havde tænkt. Men det gik med slid og slæb. Atter oplevede vi det, som var den inderste kerne i vort ungdomsarbejde: Vi løste en opgave i fællesskab, både piger og fyre. Vi gravede med skovl og spade, men pigerne skulle naturligvis sørge for den uundværlige kaffe, uden at de vist derfor følte sig som ofre for en kønsdiskriminering.

Arbejdet var hårdt, og vi var, for de flestes vedkommende ikke vant til at bestille noget, så det blev til mange vabler og også snavset tøj, som en fortvivlet mor måtte se at bringe i orden. Men pladsen blev indrettet. En »scene« blev anlagt. Den, der kigger opmærksomt efter kan endnu i dag, trods den kraftige bevoksning, se meningen med anlæget. Det blev et godt aktiv for ungdomsbevægelsen. Der var ingen steder, de havde noget lignende. Vi havde selv lavet det, og indivielseftenen blev en stolt stund for os alle.

Af grunde, jeg i dag ikke kan huske, blev det overdraget

Der slides i det — i grusgraven i Kongebroskoven

mig, at holde talen ved bålet. Jeg ved ikke, hvor meget af talen, jeg har hugget andre steder fra, og hvor meget, der er min egen produktion. Jeg har talens manuskript endnu, og beder om tilgivelse for, at jeg her citerer den i dens helhed, men den er nok et typisk udtryk for, hvad et menigt medlem af ungdomsbevægelsen den gang tænkte. Clipsen, der holder manuskriptet sammen, er rusten. Det bærer titlen: »Båltale i grusgraven 1936«:

»Der er mange slags ungdom til. Nogle vil noget, andre vil ingen ting. Nogle kan noget, andre du'r kun til at bruge deres forældres penge. Nogle begynder produktivt arbejde, når de er 10 år, de fleste når de er 14, andre når overhovedet ikke at få begyndt.

Det gælder mænd, men det gælder i særlig grad kvinder. På intet område er klasseforskellen så stor som mellem arbejdets og bourgeousiets kvinder. Selv om arbejdsvilkå-

rene er højst forskellige for mænd, så er den ting dog fælles, at de som oftest bestiller noget. Anderledes med overklassens kvinder. Mange lever udelukkende ved andres hjælp fra de fødes til de dør. De lærer at danse, de lærer pæne manerer, hedebosyning, lidt kunsthistorie (for at være rigtig dannede), men de lærer ikke at stoppe en strømpe, lave en kop kaffe, at bage en pandekage til en sulten mand. Der er også mange slags arbejderungdom. Ikke alle er lige dygtige, pålidelige og pligtopfyldende, videbegærlige og åndeligt interesserede. Der er forskel. Der er stor forskel. Men meget i denne forskel skyldes ikke medfødte anlæg og tilbøjeligheder. Mere ligger den i de forskelligartede forhold, ungdommen vokser op under, i opdragelsen, i omgangen, i god eller slet påvirkning. Eksemplet er livets største opdragende faktor. Den socialdemokratiske ungdomsbevægelses betydning ligger ikke mindst i det eksempel, den giver. I det fortrolige, kammeratlige samvær, i samtale om begivenheder, i drøftelse om læste og tænkte ting. Dens betydning ligger i, at den ægger viljen, handlekraften, udvikler den åndelige modenhed, skaber interesser, som er en betingelse for at et menneske virkelig bliver et menneske.

Hvad er det mål vi har sat, vi unge socialister? Det kan udtrykkes med et eneste ord: Frihed. Befrielsen fra kapitalismens åg, befrielsen fra arbejdsløshedens blytunge kappe, der er lagt på dansk arbejderungdoms skuldre. Men vore ideer peger ud over dette lands grænser, de favner den hele jord, millioner og atter millioner i den store verden, fra syd til nord, nærer de samme tanker som vi, og det er selve socialismen, den kender ingen landegrænser, men omfatter den hele jord.

Et hvil under udgravningen af grusgraven i Kongebroskoven

Men vort mål, socialismen, nås kun, hvis vi opfylder betingelsen for at komme frem, og betingelsen er organisation og samarbejde.

Tiden er streng, opgaverne store og vanskelige, men det nytter ikke at nøjes med klage og kritik. Det er positivt arbejde, der er fornødent, arbejde for at vinde magt. Enhver kan finde anvendelse for sine kræfter, enhver kan tage plads i rækkerne og holde fodslag, når marchen finder sted. Enhver kan være med til, i det mindste med eksemplet, at forkynde solidaritetens love og anerkendelsen af disse love er en nødvendig forudsætning for socialismen, således som vi måtte ønske at se den virkeliggjort.

Og lad da flammerne og vore røde faner være symbolet på vor march. Som flammerne syder i bålet, således skal også begejstringens ildhu brænde i vort indre, og forrest i kampen skal de røde faner bæres, den fane, der skal

ungdommen ildne og mane og knuse hvert grænsernes led, den fane, om hvilken digteren synger:

Smeld ud over landet din oprørssang,
du var hos os i solskin og slud,
og vi løfter med trodsige hænder, den stang,
hvor du vajer, du blodrøde klud«.

Ja, det var båltalen, da »Reden« — et navn jeg iøvrigt ikke havde stemt for, da jeg mente, det var for hyggeligt — blev indviet en sommeraften i 1936. Jeg tror ikke, jeg i selve talens verbale aflevering var særlig heldig. Alligevel blev jeg en forholdsvis stærkt brugt båltaler ved lejre og stævner rundt om i landet. Behageligt var jobbet ingeniunde. Ofte gik man fra bålet med svedne øjenbryn og brændt hår. Engang i Kerteminde var det særlig slemt. Da kom jeg så nær til bålet, som en heks Sct. Hansaften. Det skyldtes, at en venlig malersvend, der lige havde bestået sin svendeprøve, inviterede mig til en snak på Tornøes hotel. Som det fremgår af min fortsatte eksistens, slap jeg dog for en død på bålet. Men talen?

Når jeg nu næsten dagligt færdes på det sted, hvor den ungsocialdemokratiske »Rede« lå, tænker jeg tit på den gang: Fællesskabet, der lå bag arbejdet, ordene, der blev sagt. Der er kun svage spor af det oprindelige anlæg tilbage. Bevoksningen har atter taget magten, men det er alt sammen så mange år siden. Hvad fik vi ud af det? I hvert fald minderne. Resten af svaret blæser i vinden.

Partiet

I min tid hed den socialdemokratiske partiorganisation »Socialdemokratisk Forbund«. Det var et bedre navn end »forening«. Når man havde nået vis alder, skulle man overflyttes til også at være medlem af Socialdemokratisk Forbund. Det var sjældent, de yngste medlemmer ytrede sig. Vi holdt os mere i baggrunden ved generalforsamlinger og lignende, men var naturligvis meget brugbare, når der skulle sælges billetter til fester, hænges plakater op osv. Det var gerne den legendariske skomager Nielsen, der havde det praktiske arrangement ved grundlovsfester, majfester, kreds-fester, stiftelsesfester og den slags. Han var 100 pct. idealist, tidligere medlem af Frelsens Hær, totalafholdsmand — men havde altid en fortygget cigarstump i munden. Det var ham, der bad om hjælp, og vi kunne aldrig nænne at sige nej til Nielsen. Han var altid dirigent ved de ofte stormende vælgermøder. Salen kunne larme som et helvede af støj og spektakel, men skomager Nielsen bevarede sin ro, og omsider kunne han trænge igennem med en bemærkning om, at det nok var rimeligt at høre, hvad en modstander havde at sige, før man begyndte at pibe ham ud! Med andre ord: Skomager Nielsen var demokrat. For ham skal nu ikke glemmes alle de mange andre, der gjorde et kæmpearbejde for at forbundet kunne fungere. Her skal ikke foretages en opremsning af navne, for det er ikke den slags historie, der skal fortælles. Men formanden, landstingsmand H. P. Johansen, vil det være rimeligt at undtage fra reglen. Han var da også formand

i al den tid, der her er tale om. Jeg huskede ham fra skolen, hvor jeg en overgang havde ham til tegning. Nu var H. P. Johansen naturligvis ofte fraværende på grund af sit job i landstinget, men af og til mødtes vi da. Er der noget, jeg blankt indrømmer at være fuldstændig evneløs til, så er det tegning. Det var i en af Johansens timer, jeg opdagede, at han kunne lide børn — også de mindre dygtige — for jeg var fuldstændig mislykkedes med en tegning. Johansen satte sig ned ved siden af mig. Tog et viskelæder op af lommen på sit grå tøj, og sagde: »Hvad skal du være, når du bliver stor?« Jeg har vel mumlet et eller andet uforståeligt svar, men Johansen sagde: »Ja, ja, — men altså ikke arkitekt eller kunstner?« Begge dele benægtede jeg med en hovedrysten. Så viskede Johansen det hele ud, lavede tegningen, og sagde: »Her skal du se, nu er den i orden — og så skal du ikke være ked af, at du ikke er så dygtig til at tegne! Du kan blive så meget andet engang!« Siden har jeg i hvert fald ikke haft mindre-værdskomplekser, fordi jeg ikke kan tegne, og jeg har siden forstået, at H. P. Johansen var en god pædagog. Det var han også i de mange år som formand i Socialdemokratisk Forbund, både i Middelfart og i kredsen. Hans beretninger og indlæg var forholdsvis korte, men bygget pædagogisk op, som om vi blot var en forsamling af elever, der skulle have lært en lektie, så godt som muligt. Det samme gjaldt hans taler på vælgermøder. Han gav altid det råd til mere ungdommelige debattører: »Lad være med at sprede dig over alt for meget. Hold dig til et par ganske enkelte ting, sæt dig godt ind i dem, og bliv ved med at »bore« med dem«. Det var ikke fantasiens store vingesus eller projektmageriet, der nu er blevet så moderne,

Pinselejr ved Galsklint. Det traditionelle bad i Lillebælt pinsemorgen var koldt

der prægede H. P. Johansens virksomhed i det socialdemokratiske partiarbejde. Men han forstod at organisere »hæren«, så den var slagkraftig, når der var valg. Og det var, hvad der var brug for på den tid.

Og tiden var broget. Arbejderbevægelsen truedes af splittelse såvel fra kommunistisk som fra hjemlig nazistisk side. En stor del af aktiviteten var derfor rettet mod at bekæmpe disse og lignende bevægelser. Betragter vi stemmetallene fra den gang, også de lokale, kan man drage to slutninger: Enten var den demokratiske arbejderbevægelses initiativer og arbejde så stærke, at de nævnte bevægelser simpelt hen blev kvalt, eller også havde de ikke den mindste sangbund hos arbejderne. På den anden side skabte denne kampsituation just ikke den bedste bag-

grund for debat. Den, der opponerede, kunne meget vel blive antaget for at tilhøre en af de nævnte retninger, eller simpelthen blive betragtet som kværlant. Dette gjorde møderne i forbundet noget traditionelle, og i hvert fald ikke særligt spændende. Debatten gik bedre i ungdomsafdelingen eller i den særlige gruppe af aktive unge og ældre partifæller, der blev oprettet med den alt for tidligt afdøde maskinarbejder Johan Jensen som leder. Dér så vi bort fra ritualerne, og kastede os ud i frie debatter, men stadig under den forudsætning, at også vor virksomhed var at gavne det socialdemokratiske parti. En hær i kamp snakker ikke hele tiden. Den må have som formål at opnå resultater, helst vinde en fuldkommen sejr, og det kan kun ske gennem enighed og fælles optræden. Det var stolte timer, når en socialdemokratisk valgsejr fejede den sorteste reaktion ud af Danmarks hus. Af og til, som f. eks. i 1935, skete det ved en propaganda, som næsten udelukkende samlede sig om Staunings person («Stauning igen», »Stauning eller kaos»). Det er just fra valgkampen i 1935, jeg fik mit eneste »private« indtryk af en side af Staunings person. Der var i Odense arrangeret et kæmpemøde, hvor ældre og unge socialdemokrater fra hele Fyn var samlet. Stauning talte først på Fyns Forsamlingshus for en fyldt sal. Det var der, han sagde, henvendt til Christmas Møller, der havde erklæret at ville vælte Stauning-styret: »Kom kun an, lille mand!«

Siden var der fakkeltog gennem Odense. Stauning talte fra rådhusets balkon. Så gik turen til Fyns Forsamlingshus, hvor der var bal — samt smørrebrød m. v. til statsministeren og andre fremtrædende personer. Jeg var naturligvis ikke blandt dem, men sad med nogle kammera-

Majdemonstrationen drejer op over Fisketorvet

ter i et tilstødende lokale. Gennem en åben dør så jeg den forgudede Stauning, under servering af smørrebrød, øl og snaps, klappe en særdeles velformet serveringsjomfrus bagdel. Det gik da, lykkeligvis, op for mig, at selv Stauning blot var et menneske, som alle vi andre. Det hjalp mig siden til at forstå, at hvor langt et menneske end når på samfundets rangstige, såvel på landsplan, som lokalt, så er og forbliver vi hverken mere eller mindre, end mennesker.

En årligt tilbagevendende begivenhed var 1. majfesten. Den stod i fagbevægelsens regi. Det var ikke alle fagforeninger i Middelfart, der var venligt indstillet over for ungdomsbevægelsen. Fra nogle fik vi ganske vist tilskud, mens andre overhovedet nægtede at give penge til det, vi arbejdede med. Vi kunne trods alt bruges til at gå i spidsen for demonstrationen fra Gl. Banegårdsvej til Kongebrogården, en i og for sig imponerende strækning, med

vore røde faner. Siden fulgte orkestret, som hver anden gang spillede »Snart dages det brødre«. For nogle har sangens symbolik nok ligget i — og jeg gør mig ikke bedre, end hine — at efter den anstrængende march, var der udsigt til en pilsner på Kongebrogården. Taleren og formanden gik efter orkestret, og så fulgte, under vekslende tilslutning, de forskellige fagforeningsfaner eller bannere. Hvor man havde banner, var man altid sikker på en tilslutning, for der skulle i hvert fald være en bærer og fire snoretrækkere. Demonstrationen nåede dog næsten altid op på et par hundrede deltagere, selvom der var stor forskel på Middelfart Social-Demokrater og Middelfart Venstreblads vurdering af deltagerantallet. Hvor Socialdemokraterne kunne svinge sig op til »næsten tusinde«, nøjedes Venstrebladet med »pæn tilslutning«. Til gengæld kunne Socialdemokraterne tage hævn, når deltagerantallet i de radikales grundlovsfest skulle vurderes. Men når vi kom til Kongebrogården sang »Skjold«, hvis sangere også fyldte godt på tilhørerpladserne — og når koncerten var forbi, talte en eller anden fagforeningsmand om 8 timers arbejde, 8 timers hvile og 8 timers frihed, og når man havde fået majdagens resolution i forvejen, var det ikke — da jeg senere blev journalist — svært at skrive referatet på forhånd. Jeg har endnu i min besiddelse breve fra majtalere, der takker mig for et godt referat. Men den gang, i 30'erne, var det nu ikke talen, der gjorde stærkest indtryk, men fornemmelsen af, at på samme dag og mange steder i verden, blev de røde faner båret som symboler på kampen for frihed og menneskelighed. Måske savner vi i dag det følelsesmæssige, som var majdagens egentlige indhold?

Rekrut

Den 25. november 1936 mødte jeg som rekrut ved 6. regiments 5. bataillons 3. kompagni i Odense og fik nr. 379. Jeg var ikke særlig begejstret for militærtjenesten, og havde søgt udsættelse. Det var nu mest, fordi jeg forestillede mig, at jeg ad støvede, hede fynske landevej skulle slæbe rundt med stort tornyster, gevær og anden udrustning, og varme har aldrig været min sag. Så det blev altså til november. Jeg kunne måske nok være blevet fritaget på den ene eller anden måde, og jeg tror, at det danske militær ikke ville have fået sin slagkraft særlig meget svækket ved mit fravær. Men mine motiver til at gennemgå en soldatertilværelse var særdeles vel motiverede. Jeg havde jo, sammen med min generation, oplevet, at i 1933 havde den tyske arbejderbevægelse kapituleret, i 1934 havde den østrigske arbejderbevægelse kæmpet, og just i 1936 var den spanske borgerkrig begyndt.

Jeg havde læst Nordahl Griegs bog, »Ung må verden endnu være«, hvor en russisk pige siger: »En humanist er et menneske, der føler uvilje ved uret, men ikke kæmper for det, som er ret«. Indtryk havde også en artikel af Hartvig Frisch gjort. Den havde titlen: »Antimilitarist, ja, --- pacifist, nej!« Der i havde han stillet modsætningen mellem disse to synspunkter stærkt op. En antimilitarist er et menneske, der ikke kan godkende, at det er militæret — som f. eks. i nutidens Spanien, Grækenland, Portugal og mange andre steder, også i de såkaldte udviklingslande — der har magten. Det er diktatur. Pacifismen kan være

en idealistisk indstilling — måske dog ofte udtryk for dovenskab — men det er en umulig praktisk formulering; thi den forudsætter, at man kapitulerer over for selv det mest uskadelige haglgevær. Så, uden sympati for militær, og hvad dertil hørte, besluttede jeg mig til at blive soldat. At være med til, i påkommende tilfælde, efter Lenins tese: At kunne vende våbnene den rette vej. En drøm havde jeg måske også om at drage til Spanien for at gøre en indsats der, men det blev ikke til noget. Til gengæld fik jeg brug for det lidet jeg lærte af krigerhåndværket på et langt senere tidspunkt, men det er en anden historie. I hvert fald mødte jeg på kasernen i Odense, og det med en positiv indstilling. Den fik man nu hurtigt frataget mig og andre. Vi var nogle få fynboer, der blev kraftigt blandet op med vendelboer, hvilket skabte sprogvanskeligheder. Når de talte om en »lime«, forstod jeg ikke, de mente en kost. Sådant var der så meget. Jeg ved, det er afskaffet siden, men den gang begyndte modtagelsen af rekrutterne med, at man efter al mulig, gennem mange år opøvet evne, gav de nyankomne et chock. Tøjet, vi fik udleveret, passede ikke, men svaret på beklagelser var, at det var ikke uniformen, der var noget i vejen med, men soldaten. Vi lå på stuer, hvor der var samlet en snes soldater eller flere, så »privatliv« blev der ikke meget af. End ikke, når vi skulle på toilettet. Der var fællesskabet ført ud i sin yderste konsekvens med plads til et halvt hundrede gæster ad gangen. Der var heller ikke nogen opvarmningsmuligheder. Det kunne glitre af frost på tæpperne, brusebadet var iskoldt, og der var naturligvis ikke noget, der hed varmt vand til barberingen. Vi skulle skrive en levnedsbeskrivelse. Det var der mange, der havde svært ved, men min

Det var godt, fjenden ikke kom lige efter at rekrutterne i 1936 var blevet iklædt!

vakte en del opmærksomhed da jeg rent ud skrev, at når jeg var blevet soldat, så var det for at lære at bruge våben, når de skulle vendes den rigtige vej. Det var nok årsagen til, at jeg blev kaldt til en samtale med kompagnichefen, hvis navn jeg har glemt, og han tilbød mig, at jeg kunne komme på befalingsmandsskole, hvilket jeg afslog, fordi det var mit indtryk, af samtalen, at vi var ikke så lidt uenige om, hvad der var den rigtige vej. Der blev ikke gjort meget for at mildne vintersoldaternes ophold på kasernen. Men jeg mindes med taknemmelighed soldaterhjemmet »Danevirke«, hvor vi ganske vist af og til blev tvangsindlagt til religiøse arrangementer, der ikke var efter min smag, men her var tonen dog menneskelig, kaffen god, og wienerbrødene til at spise. Soldaterlønnen steg den gang fra 50 øre til 1 kr. om dagen, at udbetale som soldat hver 10. dag, formentlig en rytme i udbetalingen fra de professionelle hæres tid. Men på udbetalingsdagen var man velhavende, og kunne bl. a. gå til Den ny Forsamlingsbygning, hvor der i hvert fald var nogle piger — måske ikke altid de kønneste — der godt ville danse med en soldat. For mig var hver morgen en ikke særlig lystelig oplevelse. Korporalen afleverede gruppen til delingsføreren, sergenten igen delingen til overofficianten, som så mønstrede det opstillede kompagni indtil chefen indfandt sig. Overofficianten var i og for sig en flink mand, men han forlystede sig hver morgen med en bemærkning om, »379«, ham typografen, står og ligner en trykfejl. Så lo alle pligtskyldigt, og vittigheden blev såmænd gentaget nogle år efter. I reglen fik vi lov at rejse hjem på lørdag-søndags-orlov. Det kunne lade sig gøre for fynboerne — den gang skulle vi selv betale — men for en soldat fra

Sæby eller Frederikshavn var det et teoretisk begreb. Så de byttede gerne mod en godtgørelse i form af en del af de kager eller andet mundgodt, de orlovsbegunstigede bragte hjem til kasernen.

Jeg lærte, hvad jeg var kommet for: I det mindste at kunne skyde med et gevær og at kaste en håndgranat. Men det holdt hårdt. Ikke så meget med at lære skydningen, men fordi, der altid stod en skrigende og hysterisk befalingsmand bag soldaten, så man blev bragt ud af fatningen. Havde de dog blot holdt deres kæft, så ville det hele være gået meget hurtigere og bedre. Det var forøvrigt en lille pæn spadseretur fra kasernen på Sdr. Boulevard til skydebanerne i Seden. Den gang havde den danske hær tid til at gå! Til de mere feltmæssige øvelser, end sige gymnastikken, (til det sidste var der en ualmindelig frustreret overofficiant) var jeg ikke det store lys. Til gengæld hævdede jeg mig, efter egen opfattelse, smukt i alle citater fra »Lærebog for hærens menige« — populært kaldet »Lærebog for Herrens menighed«. Mange af dem sidder i hovedet den dag i dag: »Det er soldatens første pligt, villigt og nøjagtigt, uden tøven, at adlyde enhver befaling, hans foresatte giver ham«. På grund af en amatøragtig behandling af nogle væbler, jeg havde fået på fødderne, blev jeg en overgang anbragt i en stilling, som jeg hverken den gang, eller siden, har udmærket mig i. Jeg blev nemlig køkkenmedhjælper. Ganske vist fik jeg en, efter omstændighederne, betroet stilling, som indeholder af nøglen til det rum, hvor der var pålæg og forskellige andre beskedne lækkerier. Jeg led således ingen materiel mangel. Men at røre i en sovsegryde med indhold til 150 sultne soldater, var nu ingen dækspost, og desuden

skulle jeg være tidligere oppe end de andre, for at forberede morgenmaden. Da soldatens sult, i hvert fald den gang, var legendarisk, blev der drevet lidt illegal bagdørs-handel med brasede kartofler, mod ekstrabetaling kunne et spejlæg fås dertil, så der kunne blive, på kostforplejningens regning, til et par ekstra biografture.

Det var mod afslutningen af min første soldatertid, der indtraf en episode, jeg ikke kan glemme. Vi fik, os der gjorde køkkentjeneste, én gang om ugen udleveret et sæt hvidt drejlstøj, men da vi arbejdede ved kulfyrede komfurer, tog det ikke mange timer, før vi nærmest lignede kulfyrbødere, men det var jo ikke vores skyld. Som jeg nu sad en meget tidlig forårseftermiddag og læste i en avis ved et bord uden for den barak, hvor jeg var indkvarteret, kom regimentets mest koleriske og mest usympatiske premierløjtnant hjem fra en øvelse med sit rekrutkompagni. De arme soldater kunne hverken stå eller træde af på en måde, der passede denne store kriger. Til sidst blev han også gal på mig. Han kaldte mig noget i retning af et beskidt svin, og beordrede mig til straks at forsvinde. Jeg havde mest lyst til at stikke ham én i hans hovmodige og væmmelige fjæs, men gik i stedet til regimentskontoret, bad om at måtte få lov at tale med obersten. Det kunne jeg ikke få lov til. Så sagde jeg, at mit næste ærinde var at opsøge en af byens bladredaktioner, så måtte jeg ad den vej meddele regimentet, hvad jeg havde for et ærinde. Så fik jeg audiens hos obersten, der gav mig ret i, at jeg naturligvis havde lov at sidde på den der til indrettede bæk ved barakken. Om premierløjtnanten fik en balle, ved jeg ikke. Derimod ved jeg, han avancerede til at blive chef for en af Natos højeste kommandoer i Slesvig-Holsten.

Drabelige rekrutter i 1936

Ham har de været godt tjent med. Jeg har set ham siden i hans ophøjethed. Han så stadig lige opblæst og arrogant ud. Mon det skyldes, at han aldrig er nået til andet, end at blive deltager i krigsspil, men aldrig været soldat i virkeligheden?

Ellers var der flinke folk blandt befalingsmændene. Overofficianten tog ikke tingene mere højtideligt, end nødvendigt. En vintermorgen, da en sneorkan rasede, var vi ikke blevet vækket, og når vi ikke var blevet det på regulær militær vis med ordene: »Så står vi op!«, ja, så måtte vi jo sove videre i den tro, der var fred og ingen fare i verden. Så kom omsider overofficianten, som for-gæves havde spejdet efter sine soldater. Da han fik at vide, at vi ikke var blevet vækket, sagde han, at så kunne han jo heller ikke få os overdraget, så vi sov videre, indtil en slukøret sergent indfandt sig op på formiddagen. Han

var sneet inde. Det var i hvert fald hans undskyldning, men hvor han var sneet inde forblev naturligvis en hemmelighed.

En fatal misforståelse gjorde jeg mig skyldig i, og den kom mig til at stå dyrt. Jeg var på slutningen ordonnans for chefen for den nedlagte 26. bataillon. Min opgave bestod først og fremmest i at fyre kakkelovnen op på det kontor, hvor jeg arbejdede alene. Det nødvendige antal pindebrænde og koks blev hver morgen udleveret i nøje overensstemmelse med et regulativ for opfyring af bataillonskontorer i den danske hær. Min opgave bestod i på gamle soldaters stamblade at skrive: »Slettet af rullen den 31. december 1936«. Da jeg var typograf havde man åbenbart ment, at den opgave ikke var for stor i forhold til mine evner. Iøvrigt var det slet ikke uinteressant, for de soldater, der skulle slettes af rullen, var folk, der havde ligget inde under sikringsstyrken, og mange af dem havde et strafferegister med domsudskrifter, der fyldte flere ark. Det var interessant læsning, ligesom det var interessant at læse de hemmeligt-stemplede reglementer osv., der stod frit fremme på kontorets reol. En gang om ugen skulle jeg indfinde mig hos spøgelsesbataillonens chef på en af de odenseanske villaveje. Han var bridge-redaktør ved et af de fynske blade. Min opgave bestod i, at hente manuskriptet til en bridgespalte, bringe den til bladet, hæve honoraret og bringe det til min chef. Det kunne godt med lidt god vilje fra min side, tage en eftermiddags tid. Da jeg indfandt mig første gang i villaen, bankede jeg reglementeret på, stillede mig ved siden af døren i retstilling med huen under armen, og afventede,, efter at have meldt mig til tjeneste, nærmere ordre. Che-

fen kiggede, lidt distræt, op fra sit skrivebord og sagde så: »Ryger De?«. Jeg troede, der i bemærkningen lå en bebrejdelse for, at jeg stod med en tændt cigaret i min hule hånd, så jeg svarede: »Nej, hr. kaptajn!«. Den bemærkning kom til at koste mig næsten en hel kasse cigarer, for hver gang jeg siden indfandt mig, sagde han: »Nå, der har vi den flinke unge mand, der ikke ryger — bliv ved med det«.

Den slags var til at overkomme. Det værste var vagt-tjenesten på de kolde vinterdage og i de iskolde nætter foran kasernen på Sdr. Boulevard. Man havde hjelm på, så blæsten rigtig kunne suse om ørene, og desuden var man iført en kæmpestor, rød skilderkappe, der næsten umuliggjorde enhver hurtig bevægelse. Hvis fjenden ville have overmandet skildvagten, havde det været en nem sag. Når man på en blæsende vinterdag søgte stakket læ i skilderhuset, men iagttog en befalingsmand undervejs, tumlede man ud i den umanerlige påklædning for at præsentere gevær med påsat bajonet og frosne næver. Det må ikke have set særlig militaristisk ud, og det hændte ofte, at tommelfingeren på højre hånds reglementerede vante blev hængende i karabinhagen. Så var man i vantemæssig henseende ni-fingret, indtil det lykkedes depotbestyreren at forbarme sig over én.

I april 1937 fik det ende, og jeg regnede med ikke at skulle opleve soldaterlivet mere — men det skulle gå anderledes.

Mellemspil

1937—1938 repræsenterede en slags mellemspil. Da jeg var færdig med min første soldateruddannelse, besluttede jeg at gøre en virkelig indsats for at få arbejde i mit fag inden jeg helt havde glemt det. I mellemtiden var ferieloven blevet vedtaget, så der var brug for ferieaflødere alle de steder, hvor medarbejderne ikke var så forkuede, at de påtog sig de ferierendes arbejde — det var de i hvert fald i Middelfart. På Vejle Social-Demokrat havde man den rette indstilling, så jeg blev antaget der, som ferieafløsende maskinsætter. Det var bekvemt, for skønt jeg naturligvis måtte finde et sted i byen at bo, så var det ikke svært, hverken pr. cykel eller med rutebil, at nå til Middelfart og være med til, hvad der foregik der. Så indfandt jeg mig en morgen på Dæmningen i Vejle, og blev en af bladets tre maskinsættere. Det voldte mig ikke særlig besvær, især ikke med at overholde produktionen af det antal linjer, der var fastsat i tariffen. På Middelfart Avis havde vi ikke hængt os så meget i den slags, men i Vejle var det anderledes. Kontrollen her gik især ud på, at ingen satte for mange linjer. Forholdet mellem maskinernes præstation og manuskripterens længde blev ikke udregnet efter milimeterplads i avisen. Nej, chefredaktør Hans Nielsen, den meget lidt talende, men altid flinke mand, der senere blev min chef på Fyns Social-Demokrat, indfandt sig på et vist tidspunkt og gennemgik manuskriptbunkerne. Især interesserede han sig for de ofte meget lange sportsreferater om mandagen. Med sin blå blyant kunne han reducere en i løbet af lørdagen og søndagen til det yderste arbej-

dende sportsjournalists alenlange manuskripter til nogle få linjer. At den stakkels journalist ikke brød sammen ved denne hårdhændede, men nødvendige, reduktion af hans arbejde, forstår jeg ikke. Men han klarede det, og blev siden medarbejder ved Danmarks Radio. Hans Nielsen, der oprindeligt også var typograf, kunne ikke lade være med at pille ved satsen, og placerede ofte artiklerne på de sider, hvor han ønskede, de skulle stå. Men så kom faktoren, tog satsen væk fra det sted, hvor Hans Nielsen havde placeret den, men flyttede den straks tilbage til samme sted. Så var alle fagforeningsmæssige regler overholdt. Men unægtelig var det dobbelt arbejde. Arbejdsmæssigt var mit eneste problem, at jeg af og til blev placeret som håndsætter. Mærkeligt nok var det altid skakspalten, der lå til mig. Da jeg aldrig har interesseret mig for skak, gav det mig unægtelig problemer, men de har forhåbentlig ikke været mindre for læserne af bladets skakspalte. Måske har de tænkt, at bladet havde fået ansat et ukendt skakgeni, der forstod at skaffe nogle overordentlig vanskelige kombinationer. Fritiden gik iøvrigt med at besøge byens biografer, eller deltage i aftenkaffen på pensionatet. Pensionærerne var mest kommisser. De havde helt andre interesser og anskuelser, end jeg, så jeg kom ikke i nærmere kontakt med dem. I stedet er blevet tilbage et uforglemmeligt indtryk af hvilken appetit og hvilke strategiske begavelser, der lå bag denne gruppes evner til at forsyne sig med de bedste ting på pensionatets bord. De kunne i løbet af ingen tid rydde et aftensbord for alt spiseligt pålæg, så der kun til den sidst ankomne var nogle særdeles sørgelige rester. Jeg gik mine egne veje. Der var intet bajerdrikkeri på trykkeriet, men der var gæstfrie

steder i byen. En lønningsaften var jeg på »Sevilla«, hvor jeg traf en venlig pige — måske var det hende, der traf mig — og da festen var slut, fulgte jeg hende hjem til fods. Ankomsten til den villa, hvor hun var husassistent, spurgte jeg, om jeg måtte gå med op. Hun svarede: »Det må du gerne, men vi får ingen glæde af det, for jeg koger rødbeder!« Jeg forlod hende efter et godnatkys, optændt af en social harme over, at end ikke ved nattetide havde en stakkels husassistent fri for husligt arbejde. Jeg tror dog ikke jeg — og det var nok heldigt — brugte eksemplet i en af mine senere taler om husassistenters elendige arbejdsvilkår. Min viden om pigers fysiologi, eller hvad det hedder, var, som tidligere nævnt, endog meget begrænset. Da ferietiden var forbi, var også mit job i Vejle sluttet, og med enkelte jobs ind imellem, gik turen i juni 1938 til København, hvor jeg, ad mærkelige veje, havde fået tilbudt en plads på et trykkeri i St. Kongensgade. Jeg indfandt mig hos bogtrykkeren, som bekræftede, at jeg kunne blive ansat som maskinsætter, hvis jeg kunne sætte fransk, for trykkeriet havde lige fået en stor ordre på trykning af et fælles-nordisk tidsskrift, »Le Nord«, der skulle skildre nordiske synspunkter i den internationale debat. Det skulle naturligvis være på diplomatiets sprog, fransk. Jeg erklærede med fynsk troværdighed, at intet var mig lettere, og da bogtrykkeren ikke var orienteret i det franske sprog, afstod han fra at anstille en prøve. Jeg skulle blot møde næste morgen kl. 7. Så kom jeg til at tænke på bibliotekerne, og efter nogen søgning og diverse besværligheder, fandt jeg en bog, der skildrede, hvorledes man deler franske ord. Når jeg blot vidste det, så var der kun at følge manuskriptet.

Jeg brugte natten til at sætte mig ind i det. Morgenen oprandt, og i stedet for manuskripter på fransk, lå der danske, og andet kom jeg ikke til at beskæftige mig med. Forholdene på det københavnske trykkeri og det i Vejle, var mildest talt meget forskellige. Vi arbejdede i København i to hold, et morgen- og et aftenhold. Hvert hold begyndte med, at vi gættede om en kasse øl — den rummede da 50 stk. — og prisen var 13 kr. Den, der tabte, havde lov til at udfordre de øvrige til gætning om en hel flaske »Harald Jensen«, at nyde til frokosten. Så tørst led vi ikke af. Vi havde den ordning, at dagholdet lavede ca. halvdelen af aftenholdets tariffmæssige præstation, så når man var på aftenhold, var arbejdstiden kort. Vi kunne nå at komme til enten cykel- eller travløb, hvis vi ikke foretrak at gå til et af de mere ydmyge forlystelsessteder i nærheden. Det var især et i Dr. Tværgade med palmer af papir, der var et yndet sted, eller det gamle »Phønix«, der også lå i nærheden. Sex? nej, heller ikke her. Også på det område husker jeg en episode, som jeg nu kan karakterisere som sørgmunter. En dame inviterede sig til at spise smørrebrød sammen med mig, og bagefter inviterede hun mig hjem for at se sin lejlighed et sted på Vesterbro. Der var der portvin, som vi nød en del af, og som nok var årsagen til, at da jeg blev opfordret til at lægge mig på divanen, faldt jeg i en dyb og inderlig søvn. Det var en lørdag aften. Så vågnede jeg søndag morgen og spurgte, om der var noget, jeg kunne gøre for hende? Det var der. Hvis jeg ville gå ned på Vesterbros torv og købe »Politiken« (den kostede den gang 15 øre) og så lade den glide ind gennem brevsprækken, ville hun blive glad. Det gjorde jeg så. Nu kan jeg kun håbe, avisen har været særlig god

denne søndag morgen. Jeg boede ellers i et pensionat i Peder Skrams gade, lige bag Det kgl. Teater. Der fra var der ikke langt til min arbejdsplads i St. Kongensgade. Men pensionatet var unægtelig et mærkeligt sted. Mit første værelse var tre-kantet, måske var det et nedlagt toilet, siden fik jeg et større værelse. Arrangementet med hensyn til spisningerne var også noget for sig. Hver spiste ved sit eget lille bord, og fik udleveret en ganske bestemt portion. Der var ikke mulighed for supplement. Madpakkerne, jeg fik med, kunne også vække opsigt. Jeg husker, at engang cirkulerede blandt et halvt hundrede sorte typografhænder noget, de aldrig havde set: Et stykke smørrebrød med hvidkålssuppe! Jeg fik det ikke smagt, men forundring vakte det. Naturligvis var der mange ting, der interesserede mig i København. Ofte var mine fornøjelser ret kostbare, og der gik også mange penge til ret hyppige besøg i Middelfart. Men min mors søster, Signe, var altid parat til at forstrække mig med de nødvendige økonomiske midler, men hun vidste også, at hun altid fik pengene igen. På et eller andet tidspunkt blev jeg træt af de københavnske forhold. Da jeg sagde op, bemærkede bogtrykkeren, at det var noget pjat, jeg kunne lige så godt blive, for han var godt tilfreds med mig, og kunne ikke se, jeg havde noget at klage over. Men jeg rejste, måske fordi jeg havde en fornemmelse af, at hvis jeg blev, ville min svage karakter, som skaffede mig mange glæder, måske bevirke, at jeg gik til bunds i et miljø, som jeg overfladisk havde lært at kende. Imidlertid bød der sig også en lejlighed til at blive maskinsætter i fabrikant Reno Jørgensens nyetablerede maskinsatsfabrik på den tidligere Middelfart Avis, hvor jeg nu kunne møde med erfaringer andet steds fra, og hvor

jeg, i samarbejde med den dygtigste maskinsætter, jeg nogensinde har mødt, Reno Jørgensen, havde nogle gode dage. Arbejdsløshedens tid var i hvert fald endt, og i forhold til så mange andre, havde jeg en god lønningspose hver fredag.

Men så kom krigen.

1939

Vi var mange over hele Europa, som spillede den samme scene i de dage. Dekorationen var en banegård. Et tog ventede, lokomotivet prustede utålmodigt. I trængselen på perronen skulle to, der var unge, og som holdt af hinanden, skilles. H a n skulle rejse, h u n skulle blive. Over alt var der unge, som skulle sige farvel under indtryk af noget uafvendeligt.

Ord var der ikke mange af, og de, der blev sagt, syntes ikke særlig betydningsfulde: »Pas nu godt på dig selv -- jeg skal nok huske at sende avisen, når du har skrevet din adresse — — — du må jo godt skrive engang imellem«. Så lød fløjten, og toget kørte ad de skinner, jeg havde kørt ad så mange gange før, men denne dag, den 3. september 1939, var den korte rejses mål ikke det sædvanlige. Adressen var kasernen i Odense. Årsagen til rejsen var Stau-nings ord: »Den nødvendige beredskabsstyrke til sikring af Danmarks neutralitet vil blive tilvejebragt i løbet af i morgen og nærmest følgende dage«.

En lille bitte brik i det store verdensdrama, det var, hvad vi var. Vi havde vel troet, som ofte før, at uvejret ville drive over, men nu var vi på vej til vore militære for-lægninger. Fra dagens stemning husker jeg ikke nogle ud-tryk af glæde eller heltemod. Vi var små og bange, derfor støjede vi, og derfor måtte vi absolut have et par bajere, før vi gik til kasernen på Sdr. Boulevard. Nervøse var vi ikke, som den gang vi som rekrutter gik gennem kasernens port for første gang. Denne gang skulle de ikke chokere os. Vi kendte alle fiduser. Nu var vi gifte og rigtig voksne

Hvad skulle de så kunne gøre os? Der skulle blive måde med, hvad vi ville finde os i. Foreløbig var alt kaos. Først da det forlængst var blevet mørkt på denne septemberdag, stod man i den af naftalin skrækkeligt lugtende uniform med en karabin i hånden. Det skulle have været en stor 89'er, men på depotet var det nemt at sikre sig et lettere gevær, så man ikke havde så meget at slæbe på. Omsider var befalingsmændene også klar, og så gik turen ud i det fynske land.

Den første nat sov vi i en kostald i Marslev, dvs. først havde vi betragtet det hyggelige samvær, der foregik omkring det veldækkede bord i gårdens storstue med kompagniets officerer som gæster og proprietæren og hans kone som vært. Til os var der ingenting. Kun halmen i staldens båse. Det styrkede just ikke moralen eller troen på, at befalingsmændene i de højere grader i grunden var klar over, hvad det var, der foregik. Næste dag skulle tjenesten begynde. Jeg skulle være oppasser for kaptajnen. Formentlig fordi jeg var typograf, og derfor måtte formodes at kunne både læse og skrive, hvis kaptajnen skulle finde på at f. eks. meddele sig skriftligt til mig. Nå, kaptajnen var en meget flink mand. Han forlangte kun, at jeg hver morgen pudsede hans barbermaskine ordentligt. I løbet af de 14 dage, jeg pudsede en barbermaskine i Marslev, undlod jeg ikke at spekulere over, hvorfor det havde været nødvendigt for Danmarks beredskab, at beordre en voksen mand væk fra arbejde, hjem og kone for at befrie en officer for et arbejde, som han nemt selv kunne have passet. Han havde i hvert fald tid nok til det. Siden blev nogle af os flyttet til en mindre gård hos en gammel garder. Han sørgede omhyggeligt for os alle. Til gengæld plukkede vi

æblerne i gårdens store frugtplantage. Den september i det første krigsår — mon ikke den, rent vejræssigt, har været den dejligste nogen sinde? Der var solskin om dagen. Der var duft af Cox-orange-æbler, vi fik æbleflæsk og kaffe med lagkage. Til gengæld sang og spillede vi i gårdens storstue om aftenen. Skulle det ikke blive værre, så gik det nok.

Men når militæret først har fået fat på én, så ved man aldrig, hvad der kan ske. En skønne dag fik jeg ordre til at melde mig på en gård i Birkende. Jeg cyklede af sted, mens jeg fløjtende erindrede mig sangen fra min skoletid: »På Tave Bondes ager i Birkende by —«. Så fik man da også Birkende at se. Imidlertid så det ud til, at hæren havde bestemt, jeg skulle opleve Fyn på hesteryg, for jeg var udset til at være hestepasser for en ny kaptajn, der var normeret med to rideheste (hvis den ene blev skudt ned under ham, kunne han straks rekvirere den anden), og disse heste skulle jeg passe og motionere. Den besked fik jeg af kaptajnen, der iøvrigt var reserveofficer. Hvorledes jeg fik det anbragt i det rigtige militære sprogbrug, uden at kunne blive anklaget for opsætsighed, véd jeg ikke i dag, men jeg fik i hvert fald forklaret, at vi fire: De to heste, kaptajnen og jeg, ikke ville få nogen som helst glæde af et nærmere bekendtskab. Vi skiltes som venner — i hvert fald var jeg ikke vred på kaptajnen, da han, med den venlige stemmeføring som var så karakteristisk for højere militære, bad mig om at forsvinde hurtigst muligt. Jeg meldte mig så som arbejdsløs på kompagnikontoret, der var indrettet på plovfabrikken i Langeskov. Man sendte mig ikke hjem, men beordrede mig til at indtage en almindelig plads i kompagniet.

I stedet for at skulle sove sammen med to heste, fik jeg anvist kvarter i et gult hus ved landevejen gennem Lange-skov, hvorfra jeg hver morgen blev fulgt til dørs af alle tiders kvarterværtinde, for at møde på stillingspladsen. Tjenesten lod sig overkomme. Tonen var lidt usædvanlig. Pludselig var kompagniets næstkommanderende blevet en premierløjtnant med et lav-adeligt navn, som erklærede, at han nok skulle få soldater ud af den samling individer han så for sig. Man sagde, han var overflyttet fra garden, der i dansk krigshistorie, så vidt jeg kender til den, mere har udmærket sig ved streng disciplin, end ved egentlige heltemodige gerninger i kugleregn. Han forlangte omgående, at kompagniet i løbet af en time stillede påny i nypudset antræk. Så skete der det, at kompagniets fløjmand, 371, en skibstømrer fra Frederikshavn, trådte frem og meddelte den hovne herre, at det gad vi, som han kunne bande ikke — og iøvrigt var det ikke til at skaffe sandpapir! Så faldt den strenge herre til patten, og siden havde vi ikke særlig vrøvl med ham. Vi havde dejlige spadsereture, bl. a. til Kerteminde med spisning af medbragt mad fra kvarterværterne. Jeg havde altid et par stykker med røget lamme-lår i min madpose, og den var mig til stor trøst, når jeg blev grebet af længsel efter mit hjem, fjernt fra Nordfyn. Hjemme udviklede begivenhederne sig som forudset. En skønne dag blev jeg far for første gang. Jeg så naturligvis straks muligheden for en orlov, og indgav fornøden ansøgning derom, uden at ane det mindste om den pompøse udgang, som den sag skulle få. Næste dag var nemlig hele 5. bataillon samlet til mønstring i Fraugde. Da oberstløjtnanten havde modtaget bataillon, bad han — hvis en oberstløjtnant overhovedet beder om noget — mandskabet om

at se sig godt om, for det var et sjældent syn: 5. bataillon i fuld krigsstyrke. Da vi havde taget mål af hinanden, blev der atter kommanderet: »Giv agt!« Så hørtes oberstløjtnantens milde røst: »379 fra 5. bataillons 3. kompagni til mig!« Mange øjne rettedes mod mig, da jeg i fuldt krigsmæssigt udstyr vaklede over marken og stillede mig for den beredne chef for bataillonnen. Den gang var forestillingen i den danske hær stadig den, at en bataillonchef skulle ride i spidsen for sin afdeling ind i kugleregnet. Men for en særdeles menig soldat var det svært at udveksle synspunkter med en officer til hest. Der udspandt sig følgende »samtale«:

- De er blevet far?
- Javel, hr. oberstløjtnant!
- Blev det en dreng?
- Javel, hr. oberstløjtnant!
- Så er Deres orlov bevilget.

Man havde altså været heldig. Omend der ellers var mørke skyer på himlen, var oberstløjtnanten åbenbart af den opfattelse, at når mændene i 5. bataillon producerede drenge, sikrede de bataillonens beståen, hvilket burde belønnes. — Soldat blev drengen ganske vist, og drev det videre på det område, end jeg, men det var ved et helt andet regiment.

Kortspil blev nu de lange afteners eneste tidsfordriv, så vi var nogle, der fandt ud af, at der måtte ske noget andet og mere. Overvejelsernes resultat blev et forslag om en revy, der skulle spilles for alle kompagnier og i alle forlægningerne. Da vort forslag blev godkendt, blev vi fritaget for anden tjeneste. I stedet slog vi vort hovedkvarter op hos købmanden lige over for Birkende forsamlingshus.

Grundene var to: Købmanden havde et klaver, og der var nem adgang til en høkerbajer. Efterhånden som tidspunktet for premieren nærmede sig, forsvandt vor sorgløshed, og vi tog fat på arbejdet. Det tør vist skrives, at foretagendet blev en succes. Forsamlingshusene fyldtes aften efter aften af soldaterne og deres kvarterværter. Revyens højdepunkt var en skyttegravsscene med fyrværkeri, geværsalver, blinkende projektører og »såredes« jammer -- så var der et øjeblik stilhed, hvorefter jeg så kom frem og sang Oskar Hansens: »Sangen om fred«. Det er virkelig sandt: Der var ikke ét øje tørt efter den scene. Selv hærdede krigere måtte skjule en tåre.

Der var bal bagefter. Men ikke mange soldater fik en lokal pige i armene, end ikke »skuespillerne«. Pigernes svar på en inklinasjon var næsten altid: »Nej, tak, vi danser kun med vore egne«. »Vore egne« stod i reglen uden for forsamlingshuset som en mørk, truende masse, når de uniformerede begav sig hjem. Men trods alt må de have haft respekt for uniformen, og de mente vel, at vi var særdeles opøvede til slagsmål, så til håndgribeligheder kom det ikke.

Sådan gik, efterhånden, jævnt og muntert livet for en soldat i 30'ernes sidste år. Vi blev behandlet ordentligt. De menige soldater var blandt venner, og der var ingen befalingsmænd, som følte trang til at lade musklerne spille. Af og til har de vel bidt tænderne sammen i harme over det lidet militære syn af en soldat — med gevær og oppakning — der indfandt sig til morgenmønstringen, beskyttet af sin kvarterværtindes paraply mod regnen. Øvelserne fandt også altid sted på civiliserede tidspunkter, for kvarterværtinderne fremførte med megen vægt, at der skulle

tages hensyn til de normale spisetider. Soldaterne skal være hjemme til spisetid, de skal ikke have opvarmet mad. Sådan hørte jeg en af kvarterværtinderne sige til kommandoofficianten.

Ved juletid sluttede dette kapitel af den fynske beredskabsstyrkes historie. Vi blev sendt hjem. Roen sænkede sig atter over Nord- og Østfyn. De fleste af os var glade for påny at sige farvel til militærlivet.

Siden kom den 9. april 1940, og for den, der havde været optaget af den verbale kamp mod nazisme og fascisme i 30'erne, var det ikke mindst en bitter oplevelse. Jeg havde ikke stået ved mine ord. Heldigvis kom der tider, hvor det blev muligt, men det hører til i en anden beretning.

Åge Petersen skrev tidligere:

Nordisk Litteratur Forlag:

I tranlygternes skær.

Hindsgaul.

Claudius Madsen – soldat

og journalist.

Middelfart håndværkerforenings forlag:

Håndværkere i det gamle Middelfart.

Carls Larsens Bogtrykkeri, Middelfart:

Marsvinsjægerens laugslader.

Ting, tingeling for hvalen.

Skydebrødre i den grønne skov.

En middelfarter og hans skibe.

Fra den gamle købmandsgård .

Niels Bugge og Middelfart.

Andersens store forretning.

Fra Stribolt til Larsen.

Brændevinsbrændriet, der blev

til Højskolehjem.

Middelfart byhistoriske arkiv:

Da dampen kom til Middelfart.

Forlaget Urania:

H. C. Andersens protégé.

Middelfart byråd:

Vi i Middelfart og vore rådhus.

Udgiverselskabet i Middelfart:

Marsvin og marsvinsjægere.

Fæno – minder og mennesker.

Strib – i færgernes og jernbanens tid.

Fra den gamle latinskole i Middelfart.

Vejlby, minder, virke og tro.

Vends m. fl. herreders landbo-
spare- og lånekasse:

Fra strømpekast til sparekasse.

Inga Jørgensen, Grimmerhus:

Grimmerhus.

Fa. E. Tønnesen og søn:

50 års virke.

Fa. »Frem«, Røjle:

»Frem«, Røjle, 1946–1971.

Eget forlag:

Hotel Melfars historie.

Henner Frisers hus i Middelfart.

Marsvinsjægerens kirkeskib.

Trykt på Naturkunstryk fra De forenede Papirfabrikker i MV-TRYK.
Middelfart. Indbinding: G. H. Jørgensens Bogbinderi. Klicheer: Fyns
Klichéfabrik. Odense.